

Amerikansk på Dansk

Arbejdsrapport nr. 6

Sommer 2011

Helene Hye Christensen:

AmeriDansk?

En analyse af amerikansk-engelsk' påvirkning
af dansk i perioden 1945-1975

AmeriDansk?

1. Indledning.....	3
1.1. Forskningsstand.....	4
1.2. Formål.....	11
1.3. Teori og terminologi.....	12
2. Den primære undersøgelse	19
2.1. Metode.....	19
2.2. Data.....	21
2.3. Kilder	22
2.4. Resultater	24
2.4.1. Den engelsksprogede indflydelse i perioden 1945-75	25
2.4.2. Svenske lån.....	28
2.5. Lånetyper.....	29
2.6. Semantiske domæner	32
2.7. Ordklasser og lån.....	39
2.8. Kildefordeling.....	40
2.9. Semantisk lånegrad og pseudolån.....	42
2.10. Sammenfatning	43
3. Den sekundære undersøgelse	44
3.1. Overordnet formål for case 1 og case 2.....	44
3.2. Case 1: Salgets og reklamens terminologi.....	45
3.2.1. Metode.....	45
3.2.2. Resultater.....	46
3.3. Case 2: Vi Unge – en hyppighedsanalyse	48
3.3.1. Metode.....	48
3.3.2. Resultater	50
3.3.2.1. Rod og lån i Vi Unge 1960, 1967 og 1974	50
3.3.2.2. Semantisk lånegrad i Vi Unge 1960, 1967 og 1974	53
3.3.2.3. Hyppigst anvendte ord i Vi Unge	55
3.3.2.4. Semantiske domæner i Vi Unge fra 1960, 1967 og 1974	63
3.3.2.5. Amerikansk engelske og britisk engelske ord ift. semantisk domæne i Vi Unge.....	67
3.4. Sammenfatning	75
4. Konklusion.....	76
5. Litteratur	80
6. Bilag ved Sander Ehmsen, stud.soc.	82
Bilag 1.....	82
Bilag 2.....	85

1. Indledning

Det er ikke nogen nyhed, at dansk sprog har været og stadig er under stærk indflydelse af engelsk.¹ Dette har gjort nogle bekymrede for det danske sprogs fremtid, men faktum er, at dansk altid har været under påvirkning af andre sprog, bl.a. plattysk, højtysk, hollandsk og ikke mindst fransk. I store træk lader den fremmedsproglige påvirkning på dansk sig opsummere således: Fra det 18. århundrede² begynder den britisk engelske påvirkning at vise sig i dansk, men først fra det 19. århundrede begynder dansk for alvor at optage lån, særligt fra søfarts- og sportsverdenen, fra britisk engelsk (BE)³. Efter afslutningen af 2. Verdenskrig mister BE imidlertid sin prestigemæssige højstatus til fordel for amerikansk engelsk (AE): ”Inden for praktisk taget alle områder er det strømmet ind med engelsk sprogstof, der siden 1945 har været domineret af amerikansk engelsk” (Sørensen 1995: 18). I den hidtidige forskning synes der at herske enighed om baggrunden for den amerikanske engelske indflydelses dominans: ”USA har været og [er] stadig toneangivende teknologisk, økonomisk og kulturelt og dermed dominerende ikke bare i forhold til os, men i forhold til hele verden” (Jarvad 1995: 56). At klarlægge, hvorvidt de engelske låneord i dansk stammer fra AE eller BE, er dog en opgave, som forskningen hidtil i mere eller mindre udtalt grad har afvist som muligt. Sørensen udtaler således:

Men det må betones, at det i de fleste tilfælde ikke er muligt at skelne mellem disse to kilder [amerikansk og britisk, red.], for det første, fordi det meste af ordstoffet er fælles for dem, for det andet, fordi et nyt ord eller en ny ordbetydning, der opstår i det ene geografiske område, som regel breder sig lynhurtigt til det andet område: amerikansk engelsk påvirker britisk engelsk og omvendt. Det er dog tydeligt, at den kraftigste påvirkning er den, der udøves af amerikansk engelsk på britisk engelsk. (Sørensen 1995: 59f., min understregning).

Det er ifølge Sørensen således hverken muligt eller hensigtsmæssigt at forsøge at sondre mellem BE og AE, fordi de to kilder gensidigt påvirker hinanden. Samme skepsis over for det at skelne mellem BE og AE deles også af andre danske forskere:

---

¹ Det er her opfattelsen, at AE og BE er dialekter af det samme sprog, engelsk. Når der således skrives ’AE’, tænkes der ikke på et selvstændigt sprog, men en dialekt, der deler visse ortografiske, fonetiske, morfologiske og syntaktiske strukturer med BE, fordi begge er dialekter underordnet engelsk.

² I 1750 udkommer den første engelske grammatik henvendt til danskere.

³ Med ’britisk engelsk’ og ’amerikansk engelsk’ henvises udelukkende til sprog, og ikke i bredere forstand til specifik britisk eller specifik amerikansk kultur.

Næste bølge er den engelske fra ca. 1880, Imperiets storhedstid, der tilførte dansk gloser fra sport, bilisme og teknik. Sprogligt varer den ved endnu, men i virkeligheden er den gledet over i en amerikansk bølge, der blot ikke sprogligt kan skelnes fra den engelske. (Brink 1988: 6, min understregning).

På trods af, at der altså hersker en ret skråsikker påstand om og forklaringer på, at AE efter 2. Verdenskrig har påvirket dansk mere end BE, afviser dansk forskning på området, at det overhovedet kan lade sig gøre at bevise dette videnskabeligt. Samme pessimisme møder man i svenske fremstillinger; kun tysk sprogforskning stiller sig mere optimistisk over for opgaven. Det foreliggende projekt tager udgangspunkt i netop denne optimisme ved at forsøge at afklare, hvilke engelske lån der stammer fra hhv. AE og BE, idet en sådan skelnen er forudsætning for at kunne gennemføre de for projektet centrale undersøgelser.

1.1. Forskningsstand

I det følgende afsnit vil de vigtigste danske, svenske og tyske fremstillinger omkring låneord i engelsk blive nævnt. De nævnte fremstillinger omfatter både kvantitative analyser, fx hyppighedsanalyser, af engelske låneord i dansk, svensk og tysk, samt generelle beskrivelser og opsamlinger af iagttagelser vedrørende (engelske) lån i dansk, svensk og tysk.

1.1.1. Kvantitative analyser

Graden af den engelske påvirkning på dansk er først og fremmest blevet undersøgt af Maegaard og Ruus med deres *Hyppige Ord i Danske Aviser, Ugeblade og Fagblade* fra 1981-86, der er en hyppighedsanalyse i to bind. Analysen er udført uden at skelne mellem BE og AE ved en optælling af engelske ord og ordformer i løbende danske tekster, hvilket stiller store krav til definitionen af 'et ord'. Et praktisk problem er, hvordan forskellige former og forskellige grafiske udgaver af samme ord opfattes. Hos Maegaard og Ruus tælles *job* og *jobs* som forskellige ord, hvilket betyder, at undersøgelsen udelukkende kan sige noget om hyppigheden af fremmedord i en tekst, men ikke noget om hyppigheden af et bestemt fremmedord med samme grundform. Derfor er det fx ikke muligt at sige noget om, hvilke betydningsområder eller semantiske domæner der oftest er repræsenteret.

Henning Bergenholtz har med sin *Frekvensordbog baseret på danske romaner, ugeblade og aviser 1987-88* fra 1989 leveret den anden store hyppighedsundersøgelse i dansk. Formålet er at vise de hyppigste

ord i dansk. Det indebærer, at alle ord i teksterne tælles, og således omfatter analysen også engelske låneord uden dog at have fokus på disse. Der anvendes samme metode som hos Maegaard og Ruus, idet der tælles ordformer i forskellige teksttyper- og genrer. Undertiden er det dog et problem, at der ikke tages nærmere stilling til betydningen af de ord, der tælles: Fx optræder *the* og *The* med 201 observationer i ordbogen, men af disse refererer 30 eksemplarer af ordet til drikken, mens de resterende 171 refererer til engelsk' bestemte artikel. Et andet forbehold, der må tages ift. Bergenholtz' undersøgelse, er, at den kun tager sig af ord i de skrevne medier, der er udgivet inden for et begrænset tidsrum. Dette er naturligvis sket af hensyn til det store tællearbejde, som en hyppighedsanalyse kræver, men som samtidig betyder, at resultatet af undersøgelsen kun kan sige noget om hyppigheden af danske ord (og herunder altså også engelske direkte lån) i bestemte teksttyper og kun for en begrænset periode, der kan ikke sluttet noget generelt om hyppigheden af ord i dansk for en længere periode. Med særligt henblik på at undersøge de engelske lån har Pia Jarvad foretaget en mindre stikprøve med et udvalg af Bergenholtz' data. Her har hun optalt de engelske direkte lån og konkluderet, "at en tekst, hvor 80% af de hyppigste ord er repræsenteret, er de 0,6% engelske direkte lån" (Jarvad 1995:108).

En anden mindre stikprøveundersøgelse har Jarvad foretaget med udgangspunkt i data bestående af 13 forskellige bøger både almene og faglige tekster (Jarvad 1995: 108). Der var ca. 100.000 ord i alt på de udvalgte stikprøvesider. Resultatet af undersøgelsen viste, at andelen af engelske direkte lån er på 0,2%, men at den varierer alt efter genre: Fra 0,01% i en litteraturvidenskabelig bog til 1,1% i en bog om marketing (109). Med et ugeblad og "et alment oplysende månedsblad" (ibid.) som data har Jarvad lavet en tilsvarende lille stikprøveanalyse. Ud af de optalte 5000 ord er gennemsnitligt 3% engelske direkte lån, og i en optælling af engelske lån i de 34 helsidesannoncer og -reklamer er andelen af direkte lån fra engelsk ofte på ca. 25%, mens 9 annoncer udelukkende er på engelsk (ibid.). Det viser, at brugen af engelske lån i høj grad er genre- og kontekstbestemt. Som Maegaard og Ruus skelner heller ikke Jarvad mellem BE og AE i sine analyser. En tilsvarende undersøgelse af direkte lån fra engelsk i forskellige genrer og kilder har Else Bojsen foretaget. Data er hentet fra TV, en forstadsbiograf's repertoire over en sommer, firmanavne i den lokale telefonbog samt *Retskrivningsordbogen* fra 1955 og 1986, *Nye ord i dansk 1955-75* og *Nudansk ordbog* i 1986 under udvalgte bogstaver. Konklusionen er som Jarvads, at der i visse genrer er meget engelsk (40% af firmanavnene, der har med elektronik, data- og sportsvarer at gøre, bruger engelske ord, en tredjedel

af filmtitlerne i den undersøgte biografers sommerrepertoire var udelukkende på engelsk), mens andre genrer og medier var mindre tilbøjelige til at anvende engelske låneord.

Trods den engelske påvirkning har det danske sprog intet at frygte – det er budskabet i Lars Brinks artikel, "Nordens folkesprog i fare?", fra 1988, hvor denne redegør for sin optælling af engelske direkte lån i dansk. Der er tale om mindre tekstprøver på ca. 200 ord fra aviser, skønlitteratur og faglitteratur. Brink har ikke sat nogen tidslig grænse, således at også gamle lån, som fx *smart*, registreres. Konklusionen er ikke desto mindre i overensstemmelse med det, de øvrige og mere omfattende ordoptællinger af engelske lån i danske tekster kommer frem til, nemlig at hyppigheden af engelske lån i danske tekster ikke er synderligt høj, men kun ligger på omkring 1-2% af en tekst. Samtidig er det påfaldende, at det er de samme låneord, der går igen, således at der blandt de 1000 hyppigste ord i dansk (som svarer til 75% af en tekst) kun er ca. ti med engelsk rod, nemlig *weekend, cykel, radio, smart, job, okay, droppe, in, out*. Det gør, at man lægger mærke til, at der er mange engelske ord i danske tekster, men man opdager måske ikke, at det er de samme ord, der går igen. Desuden må man tage hensyn til mode-aspektet, det, at halvdelen af ordene, dvs. *job, okay, droppe, in* og *out*, er modeord, hvis hyppighed muligvis vil dale i de kommende år. Mht. BE og AE nævnes det, at det er AE, der primært præger dansk i dag, men samtidig siges det også, at det ikke er muligt at skelne AE fra BE (Brink 1988: 6).

Sverige har i lige så høj grad som dansk været udsat for påvirkning fra engelsk, hvilket afspejler sig i et forholdsvist stort antal undersøgelser af engelsk i svensk. Martin Gellerstam har i 1973 udført en hyppighedsundersøgelse med materiale fra 1965, hvor målet var at se på forholdet mellem arveord og låneord (også fra latin-græsk og tysk) i forhold til hyppighed. Gellerstam har derfor undersøgt de 6000 hyppigst anvendte svenske ord. Andelen af engelske lån er lille, iblandt de hyppigste tusind ord er der ingen engelske låneord. For de resterende 5000 ord ligger andelen af engelske lån konstant på omkring 1%. De 100 hyppigste ord fordeler sig på 93 arveord (dvs. ord, der altid har været i svensk, og dermed ikke lån), og 7 tyske låneord. Gellerstam skelner ikke mellem BE og AE.

En anden svensk forsker, Magnus Ljung, har ligeledes undersøgt det engelske sprogs påvirkning af svensk i *Skinheads, hackers & lama ankor* fra 1988. Der er tale om en stor og grundig undersøgelse af 500.000 ord i løbende tekster fra aviser (storstadsaviser) og tidsskrifter, men kun fra årene 1983 og 1984. Ljungs konklusion er, at frekvensen af engelske ord i en løbende tekst er på ca. ½% - 2%, alt efter genre. Det lave tal kan muligvis skyldes, at Ljungs afgrænsning kun tæller de direkte lån med, der ikke er optaget i den svenske retskrivningsordbog *Svenska Akademiens Ordlista* fra 1973.

En tredje svensk forsker, Judith-Ann Chrystal, har i sin doktordisputats fra 1988 redegjort for andelen af engelske lån i aviser fra hele Sverige for året 1984. Konklusionen på Chrystals optælling er, at kun 0,3% af ordene er engelske lån. Den lave procentdel kan delvist forklares med, at det kun er lokale aviser, der danner grundlag for Chrystals dataindsamling i modsætning til Ljungs analyse, der baserer sig på storstadsaviser.

Også tysk sprogforskning har interesseret sig for hyppigheden af engelske låneord. Der findes en del analyser og langt flere forsøg på at rodbestemme lån etymologisk, end der findes i dansk forskning – måske fordi Tyskland har haft en noget mere håndgribelig kontakt til amerikansk sprog, kultur og politik i årene efter verdenskrigen. En forsker, der har forsøgt sig med en undersøgelse af den art, er H. Fink. Resultaterne af hans analyser er udgivet under titlen *Amerikanismen im deutschen Wortschatz* fra 1968, der stort set ligner det, som også denne analyse har til formål, nemlig at udpege amerikansk engelske låneord i en afgrænset periode (i det konkrete tilfælde i årene 1945-1963), og om muligt datere amerikansk engelske låneords førstegangsoptræden i tysk. Analysedata er hentet fra tre store landsdækkende tyske aviser, *Süddeutsche Zeitung*, *Frankfurter Allgemeine* og *Die Welt* over tre måneder. På trods af ambitionerne er Finks konklusioner beskedne: Ud af det samlede datamateriale har han kun seks præcise dateringer for amerikansk engelske ord i tysk, de resterende lån har blot kunnet registreres som 'post-1945'. Årsagen er nok, at det, som også andre forskere har påpeget, er en overordentlig svær opgave at rodbestemme ord. I de fleste tilfælde kan man blot gætte på, at der har været et amerikansk engelsk forlæg for en tysk (eller dansk) glose eller vending. De få ord, Fink har fundet, og som helt sikkert er amerikansk engelske, er: *quiz* (1945), *CARE* (1946), *cold war* (1947/1949 – gradual integration), *rock and roll* (1954), *Telstar* (1962), *Polaris* (mellem 1960-63).

En anden tysk forsker ved navn Günter Panten har i 1958 udgivet *Die Amerikanismen im "Manchester Guardian Weekly"* (1948-54). Sigtet er at levere en intra-sproglig beskrivelse af amerikansk engelske elementer i BE i *The Manchester Guardian Weekly* i perioden 1948-54. Panten oplister leksikalske lån efter deres semantiske ramme og efter ordets tidsmæssige amerikanske oprindelse. Dette undersøges vha. *Dictionary of American English* og *Dictionary of Americanisms*. Undersøgelsen fandt 1186 amerikansk engelske ord, hvoraf over 300 var leksikalske lån. Derudover kunne der gives belæg med førstegangsoptræden for hele 853 ord/fraser ud af de 1186 amerikansk engelske fund. Panten kom frem til, at 10% af de amerikansk engelske ord/fraser er kommet ind i tysk sprog efter 2. Verdenskrig, og at de dermed er kommet ind i *The Manchester Guardian Weekly*, en ret konservativ avis, inden for det korte tidsrum på bare ti år.

Med formålet først og fremmest at gøre status over det tyske sprog ud fra sprogligt materiale fra årene 1961-64 har Broder Carstensen i 1963 skrevet *Englische Einflüsse auf die deutsche Sprache nach 1945*. Hyppighedsanalysen beskriver BE og AE's indflydelse på det tyske rigssprog i BRD efter 1945. Med udgangspunkt i det tyske pressesprog analyseres vesttyske aviser og tidsskrifter, særligt *Der Spiegel*, fra perioden 1961-64. Desuden tages der særligt hensyn til genrespecifik sprogbrug, idet reklamen og slageren også indgår som data. Det indrømmes imidlertid, at undersøgelsen kun kan håbe på at være en foreløbig status over engelske låneord i det tyske sprog, i og med at data stammer fra et ret begrænset tidsrum. Carstensen's konklusion lyder, at andelen af engelske lån er kontekstbetinget – dvs. at låneord er mere hyppige inden for visse betydningsområder, og at de har stilistiske og genremæssige funktioner. Dette ses fx ved, at eksempler på amerikanismer, såsom i film- og teateranmeldelser samt politiske artikler, særligt optræder i kulturtillægget. Sportssektionen indeholder også mange engelske ord, der stammer fra før 1945. AE ses særligt i *Der Spiegel*, der finder sit redaktionelle forbillede i det amerikanske *Times*. Ofte ses det, at andre tyske aviser overtager *Spiegels* amerikanismer og dermed sørger for en endnu hurtigere integration i det tyske sprog (Broder Carstensen 1963: 23). I forhold til AE og BE udtrykker Carstensen, at tendensen går imod en standardisering af de to dialekter, som han regner AE og BE for at være:

”Es ist ebenso deutlich, dass das AE [amerikansk engelsk, red.] ein immer größeres Übergewicht über das BE [britisk engelsk, red.] erlangt und seinerseits die Sprache des Mutterlandes beeinflusst.” (17).

AE er ifølge Carstensen blevet det førende sprog inden for bestemte områder, fx videnskab, presse, musik (slageren), bøger, tidsskrifter, aviser, teaterstykker, radio- og tv-udsendelser, tegneserier osv. Det er derfor hovedantagelsen igennem hele værket, at ”Der deutsche Kontakt mit ”der englischen Sprache” [...] hauptsächlich unter dem Gesichtspunkt des dt. Kontaktes mit dem AE zu sehen [ist].” (18). Til forskel fra de danske undersøgelser, der er blevet lavet på området, forsøger Carstensen altså at skelne mellem BE og AE, dog ud fra den forudsætning, at lånene i (vest-)tysk primært stammer fra USA grundet den massive amerikanske påvirkning i efterkrigstiden. Det indrømmes imidlertid samtidig, at det er et svært arbejde, og at man ofte tvinges ud i formodninger.

1.1.2. Om engelske lån og lån generelt

En anden type beskrivelse af engelske lån ses fx i Pia Jarvads *Nye ord. Hvorfor og hvordan?* fra 1995 er et forsøg på at samle og beskrive iagttagelserne fra *Nye ord i dansk 1955-75*. Jarvad gør rede for forskellige

aspekter af låneprocessen, bl.a. lånetyper, orddannelse, sprogrøgtsdebat, tidligere forskning på området og den generelle holdning til engelske lån. Sondringen mellem AE og BE er ikke relevant i denne udgivelse.

Sprognævnets arbejde er også blevet benyttet af Knud Sørensen, som har anvendt *Dansk Sprognævns* seddelarkiv i sin bog *Engelske lån i dansk* fra 1973. Disse data er suppleret med Sørensens egne eksempler fra aviser og andre tekster. Den periode, som Sørensens data er taget fra, er det 20. århundrede, primært efter 2. Verdenskrig, hvor "påvirkningen har været mest følelig" (Sørensen 1973: 17). Formålet med udgivelsen er at komme med en kontrastiv beskrivelse af engelsk og dansk med fokus på de engelske lån og disse ords skæbne i dansk (tillempningsprocessen – som fx. eventuel ortografisk tilpasning). Sørensen ønsker tillige at indkredse påvirkningssfærerne og beskrive de sproglige områder, hvor engelsk/AE har særlig stor indflydelse på det danske sprog, hvilket vidner om en opmærksom på den kontekstafhængige anvendelse af engelske lån. De særligt berørte domæner er 'politik og økonomi', 'moderne krigsførelse', 'videnskab og teknik', 'handel og reklame', 'tøj, mad og drikke, tobak', 'sociale forhold', 'sport og spil', 'film, musik, litteratur'. Men "[...] den britisk-amerikanske indflydelse [kan] praktisk talt spores overalt i det moderne danske samfund." (129). Ud fra et større perspektiv kunne en fællesnævner for de mange engelske lån iflg. Sørensen være 'industrialiseringen' og hele den udvikling, som denne har haft i kølvandet.

Sørensen leverer dertil en beskrivelse af lånene ud fra lydforhold, ortografi, syntaks og beskriver de påvirkelige forhold ved hver ordklasse, fx omdannelse af intransitive verber til transitive efter engelsk mønster. Derudover beskrives morfologiske, leksikalske og fraseologiske lån. Bogen er suppleret med et alfabetisk ordregister, som dog ikke er kronologisk ordnet efter ordenes førstegangsoptræden i dansk, og der skelnes ikke mellem ord, der kommer fra BE og ord, der kommer fra AE: "Det er ofte forbundet med betydelig vanskelighed at afgøre, om et lån stammer fra England eller USA" (Sørensen 1973: 97). Dog oplistes en række ord, som er entydigt amerikansk engelske, fx *automation*, *babysitter*, *beatnik*, *bibelbæltet*, *hamburger*, *heman*, *gimmick*, *frynsegoder*, *gummicheck*, og ord, som er entydigt britisk engelske som *splendid isolation*, *grand old man*, *blod*, *sved* og *tårer*, *angry young men*. Der er her tale om ord, som nævnes i de fleste fremstillinger, men at gå ud over de mest typiske eksempler på BE eller AE, sker ikke i den til dette projekt konsulterede faglitteratur.

Jørn Lund har med sin korte fremstilling af AE's påvirkning af dansk *Okay? Amerikansk påvirkning af dansk sprog* skitseret nogle af de sproglige inputs, dansk har fået fra England og USA. Han lægger vægt på, at bogens skiftende betegnelser 'engelsk' og 'amerikansk' er to sider af samme sag: "Der er

tale om engelsksproget amerikansk påvirkning, og når vægten lægges på det sproglige, er det naturligst at tale om engelsk, mens ordet amerikansk nok passer bedre, når vægten ligger på kultur- og samfundsforhold” (Lund 1989: 13). Lund inddeler lånene i semantiske domæner ’images’, ’show business’, ’sport’, ’virksomheder og produkter’, ’shopping in Norway and Denmark’, ’management’, ’edb’ og ’sfæreløse ord’ (14-23). En gennemgang af lånetyper og fremtidsperspektiver følger også i Lunds hæfte.

Et forsøg på at skelne mellem AE og BE findes dog i tysk forskningslitteratur i form af H. Galinskys fremstilling *Die Sprache des Amerikaners* fra 1952. Her redegør Galinsky på forskellige niveauer for de forskelle, der er mellem BE og AE. Det drejer sig om forskelle i ordforråd, udtale, ortografi, retstavning samt i syntaktiske strukturer, hvoraf sidstnævnte er et særsyn, idet størstedelen af forskningen på området fokuserer på udvidelser af modtagerssprogets ordforråd. Galinsky tager derimod udgangspunkt i den kendsgerning, at AE og BE råder over forskellige gloser for samme ting, og i det, at samme glose kan have forskellige betydninger/betydningsnuancer. Britisk engelske ord og udtryk oplistes på overskuelig vis over for de tilsvarende amerikansk engelske ord og udtryk inden for forskellige semantiske domæner som ’hus, lejlighed, familie’, ’krop, sundhedspleje, krop, næring’, ’trafik, rejse, udland’ osv. Derpå følger en fremstilling af forskelle i orddannelsesmønstre mellem BE og AE - hvor AE fx udmærker sig ved substantiviske, adjektiviske og verbale afledninger, der udspringer af en ”Drang zu kurzer, praktischer Ausdrucksweise” (Galinsky 1952: 84). Andre træk, der markerer, om ordet er fra BE eller AE, er forskellige adjektiviske afledninger, fx er disse i AE kendetegnet ved *-ey*, mens der i BE anvendes *-y*. Også forskelle i ord som fx *to questionize*, hvor BE foretrækker *to question* samt forskelle i syntaks og fleksionsmønstre mellem AE og BE, bliver grundigt beskrevet. Galinsky påpeger, at de mange forskelle særligt i ordforråd kan betyde store misforståelser mellem amerikanere og briter.⁴ Men selvom man anvender Galinskys fremstilling, er der stadig sproglige elementer, der er svære at rodbestemme som enten BE eller AE.

Det er således særligt i tysk forskning, man ser en forskning, der i den umiddelbare efterkrigstid har været optimistisk i troen på, at det kunne lade sig gøre at påvise, at den engelske påvirkning efter 1945 primært har været AE. Dog er de færreste kommet frem til særligt signifikante resultater. Carstensen og andre, fx Sørensen, har siden fremført, at AE har haft den afgørende og dominerende

---

⁴ I det globaliserede sprog billede af i dag anno 2011 er dette nok et mindre problem, idet der, som det i øvrigt fremføres af forskningen, ikke kun foregår en påvirkning fra engelsk til fx dansk, men at der også intra-sprogligt sker en udveksling af ord og fleksionsmønstre mellem AE og BE.

indflydelse på hhv. dansk og tysk. Men samtidig betones det, at en adskillelse af AE og BE må anses for en nærmest umulig opgave set ud fra etymologiske kriterier. Som argument anvender Carstensen derfor samfundsstatistiske fakta som belæg for, at de nye ord er af amerikansk oprindelse, uden dog at tage stilling til det enkelte ords etymologiske rod. Argumentet lyder, at den tyske befolknings kontakt med amerikansk kultur har været større end kontakten med den britiske kultur i denne periode (Carstensen & Galinsky 1967:12). Fx var den amerikanske radiokanal, AFN, i efterkrigstiden meget mere populær end nogen anden britisk kanal, og den amerikanske film og fjernsynsudsendelsers popularitet i Tyskland ligeledes de dominante. Derfor anser Carstensen det for mere end sandsynligt, at de ord, som ikke umiddelbart kan rodbestemmes etymologisk, må regnes for amerikanske (ibid.). Desuden er videnskabens sprog amerikansk, og Carstensen konkluderer dermed, at "Daß das AE [*amerikansk engelsk*, red.] heute das BE [*britisk engelsk*, red.] in seiner Bedeutung weiter und weiter zurückdrängt, ist kein Geheimnis und keine Vermutung mehr." (13). Derfor foreslår han, at de ord/sproglige elementer, der etymologisk ikke kan angives rod, skal regnes for amerikansk engelske.

1.2. Tese

Projektet bygger på den grundlæggende tese, at der er en sammenhæng mellem USA's voksende indflydelse i perioden 1945-1975 og udviklingen af det danske sprog. I takt med, at amerikanske fænomener, ting og tanker efter 2. Verdenskrig får mere plads i dansk kultur- og åndsliv, stiger antallet af nye ord og syntaktiske strukturer fra AE, som kan registreres i dansk efter 1945.

1.2. Formål

Det helt overordnede formål med projektet er at fremstille en systematisk analyse af den amerikansk engelske (/engelsksprogede) påvirkning af det danske sprog i perioden 1945-75 delvis ved en perspektivering til den britisk engelske påvirkning af dansk. For at kunne vise den kulturelle påvirkning fra USA har det vist sig at være nødvendigt at opdele undersøgelsen i to dele. Den primære undersøgelses formål er således at registrere de nye ord i dansk fra engelsk og ud fra etymologiske kriterier at bestemme, om der er tale om amerikansk engelske eller britisk engelske ord. Den sekundære undersøgelses formål er at påvise det amerikanske sprogs reelle kraft ved at registrere andelen af engelske ord i en specifik faglig kontekst og ved at registrere, hvor hyppigt de engelske ord

optræder i løbende tekster, og siden, hvor ofte disse optræder i amerikanske kontekster ift. britiske kontekster.⁵ Denne sekundære undersøgelse vil blive beskrevet udførligt i kapitel 3.

1.3. Teori og terminologi

Lån er betinget af overordnet set to faktorer: Nærhed med giversproget og prestige/mode. Lån fra andre sprog til dansk kræver altså, at modtagersproget både skal være kulturelt/geografisk disponeret, og at der findes mennesker i Danmark, for hvem fx AE har en vis status. At der igennem dansk sproghistorie har været mange forskellige giversprog, og at ingen af disse sprog har udkonkurreret dansk, tyder på, at der ikke er nogen grund til at frygte, at AE skal fortrænge dansk.⁶

1.3.1. Lånetype

For at kunne udføre en undersøgelse som denne er det ligeledes essentielt at definere, hvad et låneord i det hele taget er, hvilket kan være mere eller mindre problematisk: Ved visse lånetyper som oversættelselån og hybrider kan det fx diskuteres, om disse overhovedet skal betragtes som engelske lån, eller om de snarere er udtryk for ”danskens vitalitet og overlevelseskraft” (Jarvad 1995: 103). Her er Jarvads (1984) og til dels Sørensens (1997) terminologi vedr. lånetyper anvendt. ’Lånetype’ dækker over de forskellige former, som låneordene optræder i. Der regnes med følgende syv lånetyper: *Direkte lån*, *oversættelselån*, *betydningslån* og *mulig påvirkning*. Jarvads terminolog er således blevet suppleret med et par af Sørensens kategorier, nemlig: *hybrider*, *pseudolån* og *syntaktisk lån*. Her følger en nærmere beskrivelse af de syv lånetyper:

Direkte lån kendetegnes ved, at det pågældende ord er optaget i dansk i samme form som i originaludgaven – fx *discjockey*, *carport*, *bookmaker*, *brunch*. Direkte lån er også de ord, der har været udsat for en ortografisk akklimatisering til dansk. Det skyldes, at det er mest oplagt fx at regne danske sammenskrivninger af ord, der i engelsk består af to orddele (*flowerpower* – *flower power*, *discjockey* – *disc jockey*) for direkte lån, ligesom det også falder mest naturligt at regne lån af engelske infinitiver for

---

⁵ Med ’kontekst’ menes, at ordet optræder i tekster beskrivende forhold, der tilhører amerikansk kultur.

⁶ (Brink 1988: 7)

direkte lån, selvom de i dansk skrives med den morfologiske *e*-endelse, der kendetegner en dansk infinitiv – fx engelsk *to blend*, som bliver til *at blende* i dansk, eller *to pep up*, som i dansk bliver *at peppe op*.

Oversættelseslån dækker over en lånetype, hvor det engelske forlæg er oversat til dansk. Ofte drejer det sig om sammensatte substantivenheder som *arbejdsbesøg* (*working visit*), *kompaktbil* (*compact car*) og *jordskredssejr* (*landslide*). Det bemærkes ved de to første eksempler, at dansk sammenskriver ordet, mens dette ikke sker i engelsk. På grund af påvirkningen fra engelsk ses det dog ofte, at danskere har svært ved at praktisere regler omkring sammensatte substantivenheder, hvilket resulterer i, at mange fejlagtigt skriver et sammensat ord i to ord.⁷

For det tredje er der *betydningslånet*, som betegner det fænomen, at et dansk ord tillægges en ekstra betydning fra et giversprog, som oftest uden at den oprindelige betydning udgår. Eksempler på betydningslån er *sabbatår*, som ikke bare bruges om en religiøs begivenhed, men nu også om et års orlov efter endt skolegang. Et andet betydningslån er *hukommelse*, der nu også anvendes om en slags virtuel hukommelse i IT-terminologi. Generelt kan det siges, at betydningslånet udvider det danske ords betydningsfære, og at ordet med den ny tilførte betydning kan optræde i forbindelse med ord, med hvilke det i sin oprindelige betydning ikke har kunnet kombineres. Ofte er der tale om en konkret ting, der med den ny tilførte betydning antager metaforisk karakter, som fx *due* og *høge*, der i forbindelse med Vietnamkrigen blev symbol på hhv. de grupper, der gik ind for fredsbestræbelser og de grupper, der gik ind for en skærpelse af krigen. I forbindelse med betydnings- og også oversættelseslån er det ofte vanskeligt med sikkerhed at fastslå giversproget, og iflg. Jarvad kan det diskuteres, om man skal regne de to kategorier for lån, når de i mange tilfælde kun erkendes som sådanne af engelskkyndige (Jarvad 1996: 103). Dette mener jeg nu alligevel, man bør gøre, da påvirkningen fra engelsk er der, hvad enten danskerne er bevidste om det eller ej.

Når et fremmed ord kommer ind i dansk, er der forskellige måder, hvorpå dette kan akklimatiseres til dansk. Ved visse ord, særligt de ord, der i originalsproget er sammensatte ord, sker det ofte, at enten første- eller andetleddet udskiftes med et tilsvarende dansk ord, fx *hårspray*, *speedbåd*, *tørretumbler*, *salgsminded*, *quickvask* osv. Dette er hvad den fjerde lånetype, de såkaldte *hybrider*, dækker over. Hybrider er sammensætninger af et engelsk og et dansk ord/en engelsk og en dansk ord/del, således at der faktisk er tale om en sammenblanding af et direkte lån og et oversættelseslån. Ofte er

det danske ord, der erstatter det fremmede ord, et ord, som ligner det fremmede ord i udtale, ortografi og betydning. Oftest sete hybridtype består af engelsk førsteled og dansk andetled, som fx *discountbutik*, *down-periode* og *jobberigelse*. Her kan både substantiver og adjektiver fungere som førsteled. Men hybrider med engelske sidsteled ses også, fx *knoglescanning*, *møbelpolish* og *kvindepower*. Førsteleddet og andetleddet er dermed produktive, idet de evner at indgå i nye ordsammensætninger, som ikke i forvejen eksisterer i dansk.

En lånetype, der adskiller sig fra de allerede nævnte, er de såkaldte *pseudolån*. Pseudolån er nemlig ikke noget lån i ordets egentlige betydning: Pseudolånet findes nemlig ikke i det giversprog, som det lader til at stamme fra. Formen tyder ganske vist på engelsk oprindelse, men en nærmere betragtning afslører, at ordet rent faktisk ikke findes i engelsk eller med den betydning, som det bruges i dansk. Eksempler på pseudolån er fx ridedisciplinen *military*. *Military* findes som ord i engelsk, men ikke i den betydning, som ordet har i dansk. Om ridedisciplinen anvendes i de engelsktalende lande i stedet *cross-country riding*. *Babylift*, *smoking*, *butterfly* og *stationcar* er andre ofte citerede eksempler på ord med engelsk form, der er skabt på dansk grund. Pseudolån røber således noget om den status, det engelske sprog har. Knud Sørensen skriver, at det "kan formodes, at nogle af den slags dannelser er blevet lanceret af danske forretningsfolk" (Sørensen 1973: 94) – fx er *hometrainer* om en motionscykel til hjemmet (som på engelsk hedder *exercise bicycle*) opfundet af danske forretningsfolk i markedsføringsøjemed. Der skabes altså et eksklusivt alternativ til de danske ord eller en eksklusiv nyskabelse på bekostning af et dansk ord, hvilket peger på, at engelsk er et sprog, der signalerer, at man er 'med på den sidste nye trend'. Men sandsynligvis er fejloversættelser, misforståelser og forvanskninger også medårsag til dannelsen af pseudolån. Ikke kun formalt, men også indholdsmæssig er pseudolånet udtryk for lån. Derfor spiller pseudolån tillige en rolle i forbindelse med begrebet *semantisk lånegrad*, der vil blive forklaret i det følgende afsnit.

En lånetype, som har været svær at lokalisere, er det *syntaktiske lån*, hvilket delvis hænger sammen med, at de syntaktiske lån er af "begrænset omfang" (Lund 1989: 25). Det forhold er både afstedkommet af, at det kun i få tilfælde med sikkerhed kan siges, at det er engelsk indflydelse, der står bag ændringer i fx sætningsstruktur, men det skyldes også, at syntaktiske lån sværere finder optag i ordbøger, fordi de ofte bryder med dansk grammatik. Fx når et verbum som *forhandle* pludselig gøres transitivt, hvor der før krævedes en indirekte angivelse af objektet i form af præpositionalobjekt: *Regeringen forhandler finansloven/Regeringen forhandler om finansloven*. Indflydelsen af *please* viser sig i placeringen af *venligst* i imperativsætninger, der i dansk er uden forfelt. På trods af dette placeres

venligst alligevel i forfeltet: *Venligst, følg pilene*. Der kendes også udtryk som *åbne op, starte op*, hvis forlæg findes i engelsk. Et syntaktisk lån, som faktisk optræder i de til projektet anvendte kilder, er anvendelsen af *du* i stedet for *man*, som skyldes engelsk anvendelse af *you*. Men som sagt forekommer engelsk indflydelse på dansk syntaks ud fra disse kilder meget begrænset. Iflg. Jarvad er andelen af syntaktiske lån ligefrem uoverskueligt at sætte tal på (Jarvad 1995: 103). Kilderne registrerer primært nominale enheder, hvorfor syntaktiske lån kun sjældent optræder i undersøgelsen. Behandlingen af primært nominale enheder forklarer, hvorfor den øgede brug af *du* er blevet registreret, mens den øgede brug af fx præsens participium, der højst sandsynligt er inspireret af den engelske brug af *ing-former*, ikke er blevet optaget i ordbogen. Syntaktiske lån, der berører sætningsstruktur, deklination og konjugation, skal findes i andre former for fremstillinger end i dette projekts kilder. Derfor må det nok også påregnes, at andelen af de syntaktiske lån er større (særligt i det talte sprog), end resultaterne i denne undersøgelse vil vise.

En sidste type lån dækker over de nye ord, som Jarvad har kategoriseret som *mulig påvirkning*, der ses ved fx *atlantiker, basisgruppe* og *dampstrygejern*. Det kan indvendes, at denne lånetype ikke skulle have været medregnet, idet det ikke med sikkerhed kan siges, om der rent faktisk er tale om engelske lån. At det alligevel er gjort, skyldes, at ordene i denne kategori i de fleste tilfælde er under velbegrundet mistanke for at stamme fra en fremmed giverkultur. Det drejer sig primært om afledninger, som verbaliseringer eller substantiveringer, af et direkte lån fra engelsk, der vidner om en forudgående låneproces med engelsk som giversprog.

1.3.2. Ordklasse

Når der nævnes ordklasser, anvendes samme terminologi som Jarvad (1984). Betegnelserne *verbum, substantiv, adjektiv, pronomer, adverbium* og *interjektion* skal ikke nærmere specificeres her.

Det skal derimod termen *forbindelse*, der hos Jarvad anvendes som ordklasse, selvom der i grammatisk forstand ikke er tale om en sådan. *Forbindelse* dækker derimod over leksikaliserede udtryk primært i form af enten substantivgrupper (både parataktisk og hypotaktisk ordnede), fx *rock and roll, hård dreng, hårde stoffer*, eller verbalenheder som *at være oppe imod* og *at takke nej* etc. Også andre ordgrupper med overled bestående af andre ordklasser ses som forbindelse.

Betegnelserne *førsteled* og *andetled* bruges også under betegnelsen ordklasse, selvom der ligesom med forbindelser ikke i traditionel forstand er tale om sådanne. Når der skrives 'førsteled' og 'andetled', menes der egentlig 'produktivt førsteled' og 'produktivt andetled'. Med produktivitet forstås et ord eller en orddels evne til at indgå i nye, hidtil ukendte sammensætninger. Som produktivt førsteled kan nævnes *cowboy*, som har dannet *cowboybukser*, *cowboyhat*, *cowboyskjorte* osv. Som produktivt andetled kan nævnes *burger*, der har dannet *cheeseburger*, *hamburger*, *veggieburger*. Der er dog visse restriktioner i orddannelsen, som særligt ses ved præ- og suffikser eller afledninger, som femininum-mærket *-inde*, der nok kan efterstilles substantiver, således at disse kan beskrive kvindelige modstykker til det oprindelige ords betegnelse af mandlige væsener, men afledningen kan kun bruges ved levende væsener og kun ved substantiver, der ikke i forvejen betegner et hunkønsvæsen, hvorfor **skabinde* eller **bagerjomfruinde* ikke er tilladt. Det er dermed klart, at produktivitet ikke er en statisk størrelse. Den afhænger i stedet af sproglige restriktioner og tidsmæssige faktorer. Ved at anføre førsteled og andetled undgår Jarvad at opliste alle sammensætninger med fx *cowboy*. Det kan altså ikke altid ses, i hvor høj grad et første- eller andetled er produktivt. Og andelen af nye ord fra engelsk fremgår deraf mindre end det i realiteten er tilfældet.⁸

1.3.3. Semantisk lånegrad

Ud fra undersøgelsens datasamling har det ikke været muligt at sige noget om de såkaldte domænetab,⁹ dvs. hvis det kunne spores, at dansk i bestemte kontekster og inden for semantiske domæner ville være fortrængt fuldstændig til fordel for fx engelsk. Dette skyldes, at et højt antal låneord inden for bestemte semantiske domæner ikke står i et 1:1-forhold med et domænetab. Eksempelvis er anvendelsen af låneordet *make up* i en i øvrigt dansksproget kontekst ikke udtryk for, at der udelukkende tales engelsk inden for det betydningsområde, hvor ordet anvendes. Fordi et låneord ved optagelse i dansk har været udsat for en akklimatisering, således at ordet er tilpasset dansk i forhold til udtale, bøjning, retstavning og mulighed for at indgå i afledninger og andre sammensætninger, opfattes ordet som et dansk ord – der tales altså dansk, selvom der anvendes et

---

⁸ Derfor er det interessant at supplere denne undersøgelse med en hyppighedsanalyse, hvor alle sammensætninger med et produktivt første- eller andetled tælles med.

⁹ Ofte taler bekymrede sprogfolk om domænetab, selvom der i realiteten ikke er tale om et sådant udelukkende i forbindelse med låneord. Kun i de tilfælde, hvor et sprog i forvejen har mistet adskillige domæner, som det fx er sket for de keltiske sprog, kan låneord være med til at fremskynde domænetab. Se fx Jarvad (2001).

engelsk låneord. Dette understreges af forskellige eksempler, fx det, at *make up* på engelsk udtales med tryk på første stavelse [:'mɛɪjʌ b], mens trykket i dansk er flyttet til sidste stavelse [:mɛɪjʌ b]. Domænetab kan der først være tale om, når hele kontekster optræder på engelsk og af danskere opfattes som fremmed – fx i forbindelse med de reklamer, hvor der udelukkende tales eller skrives engelsk. Det er derfor meget svært at sige noget om egentlige domænetab, ligesom det er svært at bevise, at engelske låneord helt erstatter danske ord.¹⁰

Derimod kan undersøgelsen sige noget om, i hvor høj grad dansk har overtaget den indholdsmæssige side af et lån. Fænomenet kalder jeg semantisk lånegrad, som står i modsætning til lånetype, der kun ser på den formale låneproces. Semantisk lånegrad kan måles ud fra tre typer lån, nemlig *fuldlån*, *supplementslån med samme eller med snæver betydning* og *pseudolån*. Disse skal beskrives i det følgende:

'Supplementslån' dækker over det fænomen, at dansk optager et engelsk ord, hvis betydning allerede er at finde i dansk. Det danske ord erstattes altså ikke af det nye lån, men tilføjes blot en ekstra dimension. Et eksempel er adjektivet *in*, der særligt i ungdomskulturen, erstatter *moderne*, (som i øvrigt også er et låneord fra fransk via tysk). Dette umiddelbart unødvendige lån rummer imidlertid en særlig stilistisk toning, der ikke er at undervurdere, men som dog ofte er negligeret i forskningssammenhæng. Supplementslån er, som allerede nævnt, ikke udtryk for domænetab, men snarere et udtryk for, at dansk har fået flere udtryksmuligheder, som kan tjene til stilistisk variation af en tekst.¹¹ For låneordet betyder sjældent præcist det samme som den danske pendant, fx er der forskellige konnotationer vedhæftet *sexet* og *forførende*, og derfor kan de to ord eksistere side om side som synonymmer. Dette betyder, at præciseringer af ting, som i dansk allerede er kendte fænomener, fx *weekend* og *interview* eller slangord som *nejs* eller *najs*,¹² ikke skal betragtes som erstatninger af danske

---

¹⁰ Når en bestemt terminologi udgøres af engelske termer, kan der være tale om en begyndende risiko for domænetab, idet en 100% udenlandsk terminologi er et kraftigt incitament til at slå over i det engelske og at fortsætte i engelsk. Det behøver imidlertid ikke nødvendigvis at ske, fx er de fleste termer inden for teknik og IT engelske, men danske IT-folk taler ikke udelukkende engelsk med hinanden.

¹¹ Et forsøg på at beskrive de stilistiske motiver bag et lån er foretaget af H. Galinsky. Denne konkluderer, at det primært er lån fra AE, der bruges stilistisk, og at der findes syv forskellige stilistiske funktioner ved lån, bl.a.: "providing national American color of settings, actions, and characters" og "creating or increasing variation of expression" (Galinsky i: Brodersen, C. og Galinsky, H. 1967: 71).

¹² Ordet kommer af det amerikanske engelske *nice*, der allerede tidligt i det 20. århundrede kom ind i det danske sprog, som synonym for *smuk*, *udmærket*, *fin*, *dejlig*. Ordet har i øvrigt oplevet en revival i de seneste år.

ord, men som et supplement til det danske sprog, der dermed er blevet rigere på formuleringmuligheder.

Supplementslån kan siden inddeles i to undertyper: *Supplementslån med samme betydning*, der overfører den samme betydning som i originalforlægget, og *supplementslån med snæver betydning*, der overfører en mere snæver betydning i fht. originalforlægget. I omvendt rækkefølge kan de beskrives som følger:

'Supplementslån med snæver betydning' dækker over det fænomen, at det 'engelske' låneord kun sjældent er indlånt med alle de betydningsmuligheder, det har i engelsk. Oftest er det kun en af ordets betydninger, som dansk overtager. Et ord som fx *high* er kun optaget i dansk som adjektiv, ikke også som substantiv, og i starten var det kun betydningen 'at være høj på stoffer' (siden også det at være 'høj' på andre ikke-euforiserende midler), der blev overtaget, og ikke ordets øvrige betydninger, som i engelsk også dækker over fysisk højde på eksempelvis bygninger eller naturfænomener, eller som ses med overført betydning i forbindelse med pris og antal. 'Supplementslån med snæver betydning' ses også i tilfældet *drink*, som i dansk udelukkende betegner en alkoholisk drik, mens *drink* i engelsk kan referere til meget mere end alkoholiske drikke. I disse eksempler er det nye ord således indlånt med en 'snæver betydning'. Ofte er forklaringen bag dette, at supplementslånet skal udfylde bestemte huller i sproget, og at der ikke har været behov for at indlåne alle de betydninger, det engelske ord rummer.

'Supplementslån med samme betydning' som originalforlægget dækker derfor over det, at dansk optager et engelsk ord, der i forvejen findes i dansk, og at dansk samtidig overtager alle ordets betydninger.

'Fuldlån' beskriver de lån, der opstår ud af 'ægte behov', dvs. at der ikke i forvejen findes noget ord i dansk, der beskriver det fænomen, som det nye ord dækker. Fuldlån forekommer især ved ord, der udtrykker et helt nyt materielt eller immaterielt fænomen/koncept fra giversprogets kultur, som fx *carport*, *bikini*, *beat*, *computer* og *vietnik*. Fordi der opstår et informativt behov for at udfylde semantiske tomrum, optræder fuldlån, og da der ikke i forvejen findes noget dansk forlæg, går disse lån oftest uoversatte ind i det danske sprog. Det er ved fuldlån lettere at erkende, om der er tale om udtryk med rod i USA eller England. Som eksempel kan man tage verbet *at twiste*, der betegner en specifik måde at danse på, der stammer fra USA,¹³ og som ikke forinden kendes i dansk kultur.

---

¹³ Dansen er opstået i USA i forbindelse med Chubby Checkers coverversion af Hank Ballards hit *The Twist* fra 1960.

Derfor registreres ordet at *twiste* som et ægte behov. Også betydningslån regnes for fuldlån, fordi der er tale om en kategori, der udelukkende er baseret på ordets semantik. Ved betydningslån er det kun ordets form og ikke dets betydning, som allerede eksisterer. Man kunne derfor argumentere for at betydningslån kun skulle være en kategori under semantisk lånegrad, men da semantisk lånegrad er en underkategori til lånetype ville ordet ikke ellers blive registreret som lån. Derfor optræder betydningslån kun som lånetype.

'Pseudolån' registreres også under semantisk lånegrad, på trods af at der ikke sker nogen egentlig form- eller betydningsoverførsel med ordet *smoking*, som udelukkende er en dansk opfindelse. Men ordets forklædning som engelsk gør, at dets form og dets medkonnotationer alligevel får en vis retning mod engelsk. Pseudolånet står dermed som vidne om det engelske sprogs prestige i dansk, hvilket forklarer, hvorfor pseudolån alligevel registreres under lånetype og semantisk lånegrad.

2. Den primære undersøgelse

2.1. Metode

Den primære undersøgelse er som udgangspunkt en systematisk registrering og analyse af nye ord i dansk fra 1945 til 1975, som har *etymologisk* rod¹⁴ i engelsk. Da dette ikke røber noget om fordelingen af ord med etymologisk rod i AE eller BE, vil det som andet led i analysen blive forsøgt at skelne etymologisk mellem ord af britisk engelsk og ord af amerikansk engelsk herkomst. Det er altså udelukkende på grundlag af sproglige kriterier, ikke kulturelle, at der kan foretages en skelnen mellem britisk engelsk og amerikansk engelsk indflydelse på modtagersproget¹⁵ dansk.

Forsøg på at fastlægge et ords etymologiske rod er dog, som allerede nævnt, en kompliceret affære, der ikke altid munder ud i entydige svar. Udfordringen er særligt fremkaldt af det faktum, at engelsk er et konglomerat primært bestående af AE og BE, men også af mange andre dialekter. Disse dialekter påvirker hinanden gensidigt og er medårsag til ortografiske, fonologiske, syntaktiske og semantiske

---

¹⁴ Når der herefter tales om rod eller om at rodbestemme, er der tale om rod og rodbestemmelse i etymologisk forstand.

¹⁵ Betegnelserne *giversprog* og *modtagersprog* er frie oversættelser af Galinskys *source* og *recipient* (Galinsky i: Brodersen C. Og Galinsky, H. 1967: 35). *Giversprog* betegner det sprog, der leverer nye ord/sproglige strukturer til *modtagersproget*. Der er tale om en interdependent proces, hvor giversproget af nogle kan opfattes som en mere eller mindre aggressiv, fremturende kraft, men det hører også med, at modtagersproget spiller en afgørende rolle i en låneproces, ikke mindst i forhold til prestigelån, der betegner lån af allerede eksisterende ord, som er motiveret af giversprogets høje status.

ændringer, hvilket gør det svært at bestemme, hvor et givent ord præcis stammer fra. En skarp adskillelse af AE og BE bliver derfor meget vanskelig at foretage, sådan som det også er blevet anført af andre.

Fastlæggelsen af det pågældende ords etymologiske rod skal først og fremmest ske ved ordbogsopslag i engelske ordbøger, primært *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, der til tider markerer, om ordet skal registreres som AE, BE, eller om det skal registreres som værende af ukendt etymologisk rod. En få række ord har kunnet rodbestemmes umiddelbart – og det er typisk den type ord, som Jarvad og Sørensen markerer som mere end blot 'engelsk', dvs. som enten AE eller BE. Det drejer sig om de ord, der henviser til amerikansk eller britisk funderede fænomener eller opfindelser. Sikre amerikanismer er fx *babysitter*, *beatnik*, *cowboy*, *highschool* og *gimmick* (den britiske engelske pendent er *gadget*, som i dag anno 2011 er mere anvendt end *gimmick*). I tilfældet *gimmick/gadget*, når der for den samme ting findes to forskellige ord alt afhængig af, om der tales BE eller AE, er lånevejen klar.¹⁶ En klar lånevej ses også, når det samme ord har forskellig betydning i hhv. BE og AE, som fx *chips*, der i AE refererer til tynde friturestegte kartoffelskiver, mens ordet i BE refererer til det, vi i dansk kalder *pommes frites*. De tynde friturestegte kartoffelskiver kalder briterne (*potato*) *crisps*.

Når der i særlige, men mindre hyppigt forekommende tilfælde, har været uoverensstemmelse mellem den etymologiske rod og den kontekst, hvori ordet optræder hos Jarvad, Sørensen eller *Ordbog over det danske Sprog (ODS)*, er den kontekstbaserede rod blevet vægtet højere end den etymologiske. Et opslag i Jarvad (1984) kan eksemplificere dette:

bermudashorts [VTF 1959] [...] bermudashorts, denne uklædelige amerikanske opfindelse, som oprindeligt kun var tænkt til strandbrug. [...] (Jarvad 1984: 56).

På trods af, at der ifølge opslag i diverse leksika faktisk er tale om en beklædningsgenstand, som den britiske hær anvendte på Bermuda omkring 2. Verdenskrig, registreres ordet her som AE, da det tilsyneladende er kommet til dansk i en amerikansk kontekst¹⁷ og dermed af danskere er blevet

---

¹⁶ I den forbindelse bliver diskussionen om, hvorvidt AE og BE er to dialekter af samme sprog, aktuell. Imidlertid er dette et aspekt, som undersøgelsen ikke kan tage nærmere hensyn til, om end det er klart, at den vekselvirkning, som er til stede mellem BE og AE, ikke blot som i det nævnte eksempel forenkler, men i de fleste tilfælde også gør en bestemmelse af giverkulturen for de engelske lån svær.

¹⁷ Med 'amerikansk kontekst' menes, at den belægstekst, som ordet præsenteres i, konkret udtrykker, at ordet stammer fra USA. Der skal altså være en konkret eller udtalt bestemmelse af ordet som tilhørende amerikansk kultur eller sprog.

opfattet som et amerikansk fænomen. Imidlertid ses denne diskrepans mellem etymologisk rod og kontekstuel rod¹⁸ kun i meget få tilfælde, hvorfor der statistisk set ikke er tale om et problem.

Desværre, men også naturligvis har der været en betydelig mængde ord, for hvilke det ikke med sikkerhed har været muligt at bestemme etymologisk rod. Disse er i undersøgelsen blevet registreret i kategorien 'ved ikke'. Særligt besværlige har oversættelselån været, hvor den samme ting har forskellige betegnelser i BE og AE, men samme betydning, der tjener som forlæg for det danske oversættelselån. Et eksempel er *vuggedød*, der i AE hedder *crib death* og i BE *cot death*. Her er det ikke alene ud fra etymologien muligt at bestemme, om ordet er kommet ind i dansk fra AE eller BE – og derfor registreres det i kategorien 'ved ikke'. At der findes en gruppe ord, der ikke er etymologisk rodbestemt, er imidlertid udelukkende et problem, hvis der foreligger en bias, dvs. en rettedhed mod, at det har været særligt svært at rodbestemme ord fra den ene eller den anden dialekt. Ved hjælp af statistiske beregninger kan det imidlertid bevises, at undersøgelsens resultater, trods den såkaldte restgruppe af ikke-kodede ord, er validt. Der følger en længere udredning af disse forhold i bilag 2.

2.2. Data

Genstanden for den primære undersøgelse er nye ord i dansk i perioden 1945-75, som er fundet i Jarvads *Nye ord i dansk fra 1955-75* (1984) og i Knud Sørensen's *A Dictionary of Anglicisms in Danish* (1997). Kun sidstnævnte opererer ikke med nogen tidlig grænse for, hvor længe et ord regnes for at være et lån. Desuden er der foretaget en systematisk gennemgang af *Ordbog over det Danske Sprog Supplement* (1992-2005), der også indeholder en del nye ord i dansk, også fra før 1955, som ikke er at finde hos Jarvad.

Denne undersøgelses afgrænsninger for data følger således de bestemmelser, som er foretaget af de anvendte kilder. Det betyder, at der har været visse indskrænkninger mht. hvilke ord, der regnes for nye i dansk. Først og fremmest er det det almene sprog, der tages udgangspunkt i, og ikke slang, fagsprog el. lign. Således er der visse forskelle på genstanden for den primære undersøgelse, der er fundet i Jarvad, ODS-S og Sørensen, og på genstanden i den sekundære undersøgelse, hvor opslagsværket *Salgets og reklamens terminologi* (1965) samt *Vi Unge* fra 1960, 1967 og 1974 undersøges, som i højere grad indeholder fagtermer og slang.

---

¹⁸ Dvs. den 'rod', som konteksten/belægteksen tillægger ordet.

2.3. Kilder

Her følger en nærmere beskrivelse af de anvendte kilder i den primære undersøgelse:

2.3.1. Pia Jarvad: *Nye ord i dansk fra 1955-75* (1984): Jarvad, som udgør den primære kilde til data, bygger på en seddelsamling, som er at finde hos *Dansk Sprognævn*. Jarvads værk var oprindeligt tænkt som et projekt inden for *Dansk Sprognævn* omkring udarbejdelsen af lister til beskrivelse af de nordiske sprogs udvikling og sprogrøftsdebat. Da det danske kildemateriale imidlertid var vokset, blev projektet udvidet til et deskriptivt ordbogsarbejde uden normative beskrivelser.

De data, der fås i et værk som Jarvads, kan belyses ud fra ordbogens baggrund: En af *Dansk Sprognævns* vigtigste opgaver var og er at følge med i ordforrådets udvikling og at registrere tilvæksten af nye ord. Dette blev gjort ved indsamling, registrering og anførsel af citatbelæg for nye ord, ordforbindelser, eller ordanvendelser, herunder også forkortelser. Materialet samles i en såkaldt ordbase, som

[...] giver et billede af hvilke ord der faktisk bliver brugt i dansk, uden at der ved indsamlingen bliver taget stilling til om de enkelte ord er gode eller dårlige, korrekte eller ukorrekte. Der er altså ikke tale om at nye ord bliver godkendt ved at Sprognævnet tager dem med i ordbasen”.

(<http://dsn.dk/om-os/sproгнаevnets-opgaver/sproгнаevnet-og-sprogets-udvikling>).

Fordelen ved at bruge Sprognævnets ordbase er, at der i indsamlingsfasen er konsulteret mange forskellige kildetyper, der udgøres af aviser, ugeblade, tidsskrifter, bøger, reklamer, varekataloger, romaner, digte. Teksterne er fra hele landet, fordelt på forskellige emner og målgrupper (fx *Vi Unge*, der appellerer til teenagere og særligt piger samt *Helse*, der appellerer til den sundhedsbevidste, voksne dansker). Radio, tv og daglige samtaler udgør også en del af kilderne. Der er tale om et alsidigt kildemateriale i modsætning til bl.a. visse hyppighedsanalyser (fx Maegaard og Ruus (1986) og Bergenholtz (1989)), der kun arbejder med et afgrænset ofte genrespecifikt kildemateriale. Teksterne er desuden fra hele Danmark, hvilket sikrer, at ikke kun rigsdansk, men også ordforrådet i små lokalaviser bliver repræsenteret, uden at der dog medtages dialektale vendinger. Derudover tages der hensyn til aldersspecifik sprogbrug, idet der læses tekster, der er rettet mod forskellige målgrupper. Måden, hvorpå Sprognævnet sikrer sig, at der er tale om et nyt ord, der rent faktisk bliver brugt, er at læse flere forskellige kilder. Et ord skal ikke blot optræde en enkelt gang for at komme med i ordbasen. Kort sagt, så er det det almene sprog, der skal registreres. Af samme årsag er specifikke fagtermer ikke med i ordbasen. Typisk er det aviser, der udgør den største kilde til ordbasen og

dermed til *Nye ord i dansk*. Dette skyldes ifølge Jarvad, at ”nye ord oftest dukker op på skrift første gang” (Jarvad 1995: 22). Dette udsagn må dog tages med et vist forbehold, da nye ord og særligt slang ofte flourer i det mundtlige sprog og har sit eget liv dér, længe inden journalister eller andre skribenter opdager eller accepterer dem.

Formålet med *Nye ord i dansk* er således at opliste de nye ord og vendinger, som er blevet almindelige/prægnante i almensproget i perioden 1955-75. Det oplyses i værket, hvornår ordet første gang indtræder i dansk, mens citatsteder skal vise ordet som leksikalsk nyhed. Tidsrammen fra 1955 til 1975 betyder, at ord fra perioden 1945-55 ikke er medtaget. Således mangler engelske låneord som *båndoptager*, *atombændsel*, *ekkoradio*, *elementhus*, som er fra før 1955. At grænsen trækkes ved 1955, forklares ud fra det rent praktiske forhold, at Dansk Sprognævn netop dannes dette år, og at dets seddelsamling derfor kun dækker perioden fra 1955 og fremefter. Når der har skullet findes nye ord i dansk fra 1945-54, er Sørensen (1997) og ODS-S blevet konsulteret.

Jarvads analyse er kvalitativ, idet det ikke beskrives hvor ofte opslagsordet anvendes, og kun ord, der er blevet almindelige i dansk i den pågældende periode, er medtaget. Dokumentation for at et ord er et lån foretages ved en research af ordet, som skal have optrådt tidligere i engelsk end i dansk. Jarvad skelner ikke mellem AE og BE, men enkelte gange nævnes det i parentes, hvis opslagsordet beskriver en ting eller fænomen, som er fra USA, fx *cheeseburger*. Dog angives ordene i reglen under fællesbetegnelsen ’engelsk’, selvom citatstedets kontekst afslører påvirkning fra fx amerikansk kultur.

2.3.2. *ODS Supplement (1992-2005)*:

ODS-S spænder over samme periode som hovedværket Ordbog over *Det Danske Sprog*, dvs. fra 1700-1955, og blev allerede påbegyndt i 1956, hvor hovedværket blev afsluttet. Ligesom Jarvad udfører også ODS-S en registrering af hvert opslagsords førstegangsoptræden i dansk. Dermed har det været muligt at tidsbestemme fundene, således at de ord i ODS-S, der ikke holder sig inden for den nedre tidsgrænse 1945, er blevet frasorteret som ugyldige i denne sammenhæng.

2.3.3. Knud Sørensen: *A Dictionary of Anglicisms in Danish (1997)*:

Sørensens fremstilling er ikke som ODS-S og Jarvad og en systematisk registrering af ord fra en afgrænset periode. I stedet er der tale om forfatterens egen mere eller mindre vilkårlige samling af nye engelske ord i dansk. *A Dictionary of Anglicisms in Danish* er en alfabetisk ordnet historisk ordbog, der giver en oversigt over udelukkende engelske lån i dansk. Sigtet er at vise, hvordan engelsk har influeret det danske sprog igennem

århundreder. Det er ikke sigtet at skelne mellem AE eller BE, selvom der ved visse ord er påhæftet en note om ordets etymologiske herkomst: "in some cases it has been possible to indicate the source as being either AE (American English; see **cheerleader**) og BE (British English; see **chat show**)" (Sørensen 1997: 7). Men i de fleste tilfælde bruges blot fællesbetegnelsen E (English).

Sørensens ordbog rummer, ligesom ODS-S, ikke kun ord, der optræder i perioden 1955-75, men også ord fra ti-året 1945-55, som ikke er registreret i Jarvads fremstilling. Både *A Dictionary of Anglicisms in Danish* og ODS-S har dermed været anvendt med henblik på at dække tidsrummet 1945-55. Da Sørensen kun markerer, hvis det nye ord er kommet ind i dansk før 1900, men ikke ellers præciserer det tidligste tidspunkt for ordets optræden i dansk, har det været nødvendigt ligeledes at foretage en søgning efter ordene fra Sørensens værk i ODS-S for netop at klarlægge det eksakte årstal for låneordets optræden i dansk og evt. kassere det, hvis det falder uden for den nedre eller øvre tidsgrænse.

Som ved Jarvads værk har Dansk Sprognævns kliparkiv ligeledes tjent som kildemateriale for *A Dictionary of Anglicisms in Danish*. Også andre ordbøger samt Knud Sørensens egne fund af engelske ord/vendinger er blevet brugt, og det giver naturligvis en smule usikkerhed i forhold til rigtigheden af de anvendte data, som Sørensen da også selv omtaler: "The present work lists and accounts for all the Anglicisms in Danish that I have been able to establish with more or less certainty." (2).

Ud over at være registrerende, er der også en snert af kvantitativ analyse over Sørensens værk, idet en af konklusionerne i *A Dictionary of Anglicisms in Danish* er, at 79 blev ord indlånt i løbet af det 18. århundrede, 319 ord i løbet af det 19. århundrede, men at størstedelen dog er kommet til dansk i løbet af det 20. århundrede. Derudover konkluderer Sørensen (hvilket kan synes mærkeligt, når denne nu har indrømmet, at det ikke er muligt at skelne mellem AE og BE), at det op til 1945 primært er britisk engelske ord, der kommer ind i dansk. Fra 1945 er de fleste lån amerikansk engelske ("insofar as it can be determined, which is not always possible." (4)).

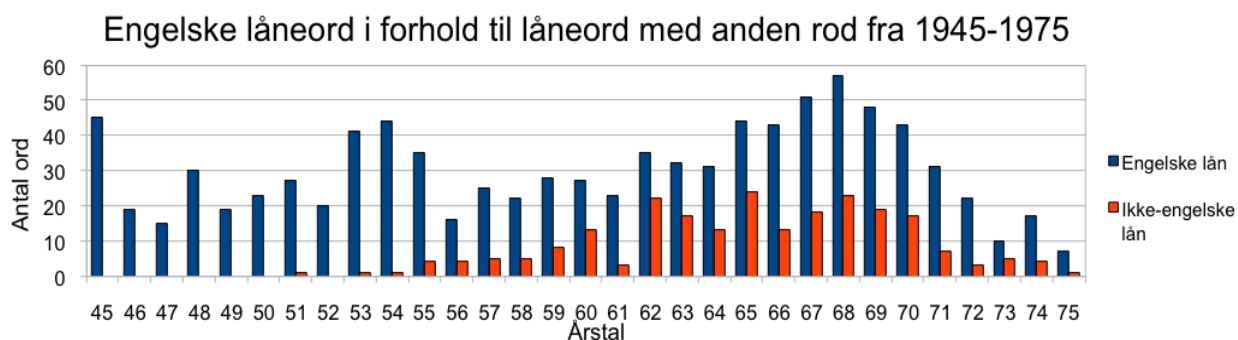
2.4. Resultater

2.4.1. Den engelsksprogede indflydelse i perioden 1945-75

Det er ikke nævnt af mange, men også hjemlige orddannelser har leveret nye ord til dansk i perioden 1945-75: Faktisk er det kun ca. 1164 af de i alt 5000 nye ord, som er registreret hos Jarvad (1984), der er fra engelsk.¹⁹ De fleste nye ord, ca. 74%, er faktisk opstået på dansk grund.

Betragter man dog udelukkende den sproglige påvirkning fra udlandet, er det tydeligt, at engelsk har været det primære giversprog af nye ord til dansk. Figur 1 skelner ikke mellem amerikansk engelske og britisk engelske lån, men viser kun fordelingen af de engelske lån over tid i perioden 1945-75 samt forholdet til antallet af lån fra andre sprog i samme periode.

Figur 1.

Resultaterne af den primære undersøgelse viser her, at engelsk har været den primære *udenlandske* kilde til nye ord i dansk i perioden 1945-75. Særligt i den umiddelbare efterkrigstid er det tydeligt, at engelsk i forhold til alle andre sprog indtager en særstatus som giversprog. Figur 1 viser med al tydelighed, hvordan der indtil 1950'erne kun lånes ord fra engelsk, og at det er engelsk, der konstant indtager positionen som det primære giversprog. Påvirkningen fra andre sprog viser sig først fra 1951, hvor der så småt begynder at snige sig et par svenske låneord ind i dansk (se også figur 3). Dette hænger bl.a. sammen med, at Sverige i perioden 1950-80 bliver et kulturelt og sprogligt forbillede for dansk.²⁰

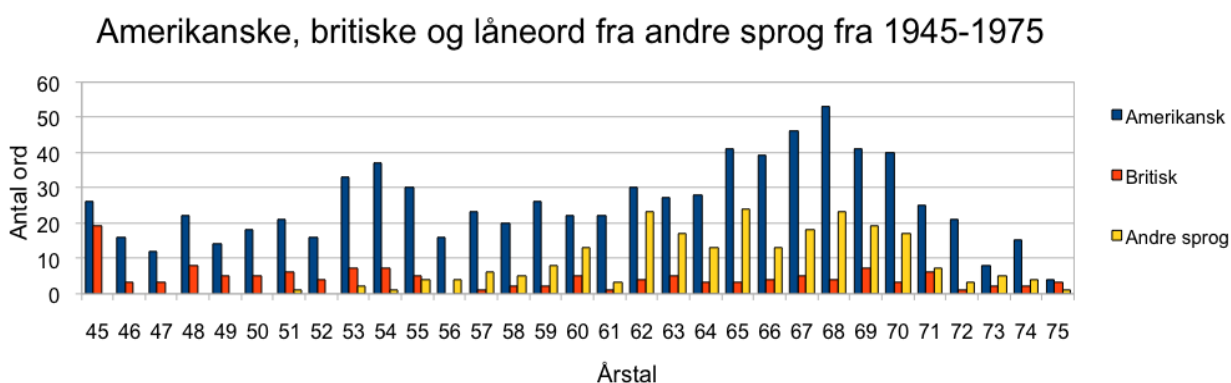
¹⁹ Således er det kun ca. 23% af de nye ord i perioden 1955-75, der er fra engelsk, og 9,8%, der er fra andre sprog (bl.a. svensk og tysk).

²⁰ (Brink 1988: 6)

At de engelske og ikke-engelske lån følger hinandens fald- og stigningskurver, betyder, at de stigninger (særligt i 1960'erne) og fald (1970'erne), der sker i antal af nye ord fra engelsk ikke på baggrund af figur 1 kan tolkes som et udtryk for engelsk' ændrede status. Det, figuren viser, er, at de engelske lån i antal suverænt overgår lån fra andre lande, og at det på baggrund af de engelske låns dominans kan sluttes, at engelsk indtager en særstatus ift. de øvrige giversprog. Der er på intet tidspunkt noget andet giversprog, der truer denne position. Men ændringer i antal af nye ord, og især det bratte fald i lån i begyndelsen af 1970'erne, kan ikke forklares ud fra denne graf – disse kan ligeså godt være forårsaget af faktorer som fx sprogpolitik, fundsteder og selve kilderne, særligt Jarvad, som de kan være et udtryk for ændringer i giversprogets status.

En nærmere undersøgelse af forholdet mellem lån fra BE og fra AE sammenholdt med lån fra andre sprog i dansk fra 1945-75 vises i figur 2.

Figur 2.

Fordelingen af amerikansk engelske og britisk engelske låneord pr. år viser med al tydelighed, at de engelske lån primært udgøres af lån fra AE. Kun i 1945 er andelen af britisk engelske og amerikansk engelske låneord næsten lige stor, men forholdet er ikke permanent: Den britisk engelske indflydelse i dansk mindskes markant fra slutningen af 1940'erne for derefter perioden ud at forblive på et stabilt, men lavt niveau i forhold til andelen af amerikansk engelske låneord. Den politiske, kulturelle, økonomiske, tekniske og militære magt og særstatus, som USA fik i det meste af Vesteuropa efter 2. Verdenskrig, kan være en af forklaringerne på, at AE herefter bliver det førende internationale sprog (Carstensen 1963: 17ff.). Den øgede teknologisering og globalisering er en anden del af forklaringen, idet denne sandsynligvis også har medvirket til at mindske afstanden til amerikansk kultur og dermed øget tempoet af låneprocessen og andelen af amerikansk engelske lån i dansk.

I hele perioden udgør låneord med amerikansk engelsk rod 40,9%, mens låneord med rod i BE kun udgør 7,0%.²¹ Kompenserer man for den såkaldte 'restgruppe', dvs. de ord, det ikke har været muligt at rodbestemme, stiger den valide procentdel låneord med amerikansk engelsk rod til 68,2%, mens den valide procentandel for låneord med britisk engelsk rod stiger til 11,6% (se bilag 1). Selvfølgelig er denne procentandel kun et sandsynligt bedste gæt ud fra de data, der er indsamlet. Dog viser statistiske beregninger, at det med 95% sikkerhed kan fastslås, at andelen af amerikansk engelske låneord ligger et sted mellem 65,5%-70,9%, mens andelen af britisk engelske låneord med 95% sikkerhed ligger et sted mellem 9,8%-13,4% af alle undersøgelsens observationer. Det er således uden tvivl, at AE har leveret langt den største andel af de nye ord. Sammenlignende kan det anmærkes, at andelen af svenske låneord med 95% sikkerhed ligger mellem 7,7%-11,0%, hvorfor det rent faktisk ikke er muligt at sige, om der er flest svenske eller flest britisk engelske låneord i dansk mellem 1945 og 1975. Omvendt kan det fastslås, at der er flere britisk engelske og flere svenske låneord i dansk, end der er tyske, som med 95% sikkerhed ligger mellem 4,7%-7,5% af det samlede antal observationer.²² Det er hermed tydeliggjort, at den amerikansk engelske indflydelse er den britisk engelske overlegen – både i antal og over tid.

Overordnet for hele perioden viser de indsamlede data, at det gennemsnitlige antal af nye britisk engelske ord i dansk ligger på 4,7 ord pr. år, mens det gennemsnitlige antal amerikansk engelske ord er næsten fem gange så stort, nemlig 26,4 ord pr. år i perioden fra 1945-75. Dog svinger dette middeltal over tid: Betragter man således den tidsmæssige fordeling af lånene, som ses i figur 2, tegner der sig i låneaktiviteten tydelige faser med mere eller mindre intensitet. Fra 1945-49, dvs. den umiddelbare efterkrigstid, ligger andelen af amerikansk engelske lån på gennemsnitligt 18 ord pr. år, mens det gennemsnitlige antal britisk engelske låneord ligger på 7,6 ord pr. år. Bemærkelsesværdig er den store afvigelse fra middeltallet i 1945, som ses for både de britisk engelske låneord (19 ord) og for de amerikansk engelske (26 ord). I perioden 1950-1959 er middeltallet af nye amerikansk engelske ord i dansk steget fra gennemsnitligt 18 ord pr. år til gennemsnitligt 24 ord pr. år, mens antallet af britisk engelske låneord i dansk falder fra det gennemsnitlige 7,6 ord pr. år til 3,9 ord pr. år. I 1960-69 ligger middeltallet for amerikansk engelske låneord i dansk på 34,9 ord pr. år, mens andelen af nye britisk engelske udgør gennemsnitligt 4,1 ord pr. år. Det er altså i dette årti, 1960-69, at AE yder den

---

²¹ AE: Ud af de samlede 1164 observationer er 794 registreret med rod i AE.

BE: Ud af de samlede 1164 observationer er 135 registreret med rod i BE.

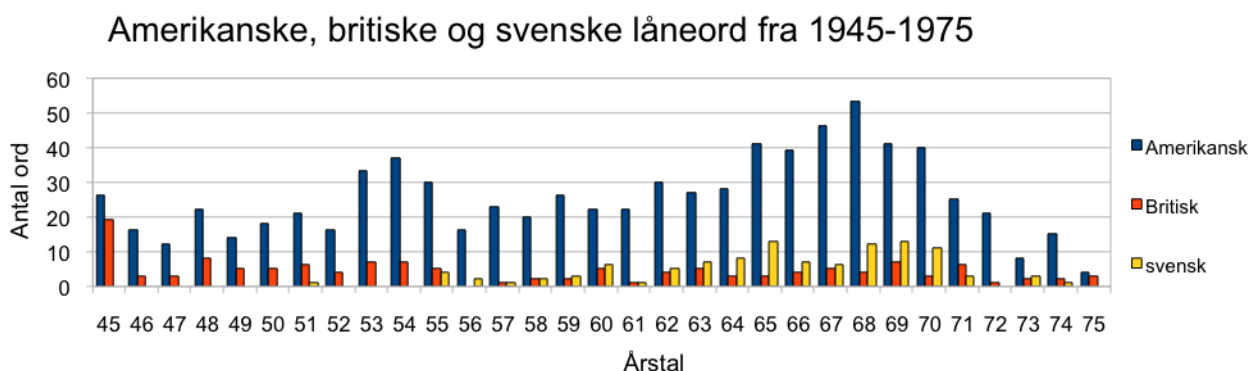
²² Se bilag 1.

mest massive påvirkning. Det er også i dette årti, at det højeste antal låneord pr. år optræder, nemlig i 1968 med 53 nye ord med amerikansk engelsk rod. Mens den amerikansk engelske sproglige påvirkning tager kraftigt til, så daler påvirkningen altså fra BE. I starten af 1970'erne løjer påvirkningen fra både BE og AE imidlertid af: Det røbes også af middeltallet for de amerikansk engelske ord i denne femårs-periode, der med kun 22,6 ord pr. år ligger lige under middeltallet på 26,4 ord pr. år, som gælder for den samlede periode fra 1945-75.²³

2.4.2. Svenske lån

Jarvads (1984) registrering af svenske lån fra 1955-1975 er ud fra et perspektiverende sigte interessant. Betragtes af andelen af de engelske låneord i forhold til andelen af de svenske, viser det sig, at antallet af lån fra vort nordiske broderland faktisk kan være større end antallet fra BE:

Figur 3.

Figur 3 viser, at de svenske lån viser sig i 1951, og at de først for alvor gør sig gældende i 1960'erne, hvor de overstiger antallet af lån fra BE. Dette er dog et lidt forvredet billede, da kun Jarvad (1984) med sin afgrænsning ved 1955 er anvendt som kilde. Alligevel er det interessant, at låneord af svensk herkomst udgør omtrent lige så stor en andel som de registrerede låneord med rod i BE,²⁴ og dét,

²³ At der kan være sammenhæng mellem kilderne, særligt Jarvad, kan ikke udelukkes.

²⁴ Konfidensintervallerne viser som nævnt, at britisk med 95% sandsynlighed udgør mellem 9,8%-13,4% af alle undersøgelsens observationer, mens andelen af svenske låneord med 95% sikkerhed udgør mellem 7,7%-11,0% af alle undersøgelsens observationer. Derfor kan det ikke ses, om der er flest svenske eller britiske ord. Se bilag 1.

selvom de svenske ord er registreret for en kortere periode end de britisk engelske. At tal imidlertid er taknemmelige størrelser, kan dette uddrag vise:

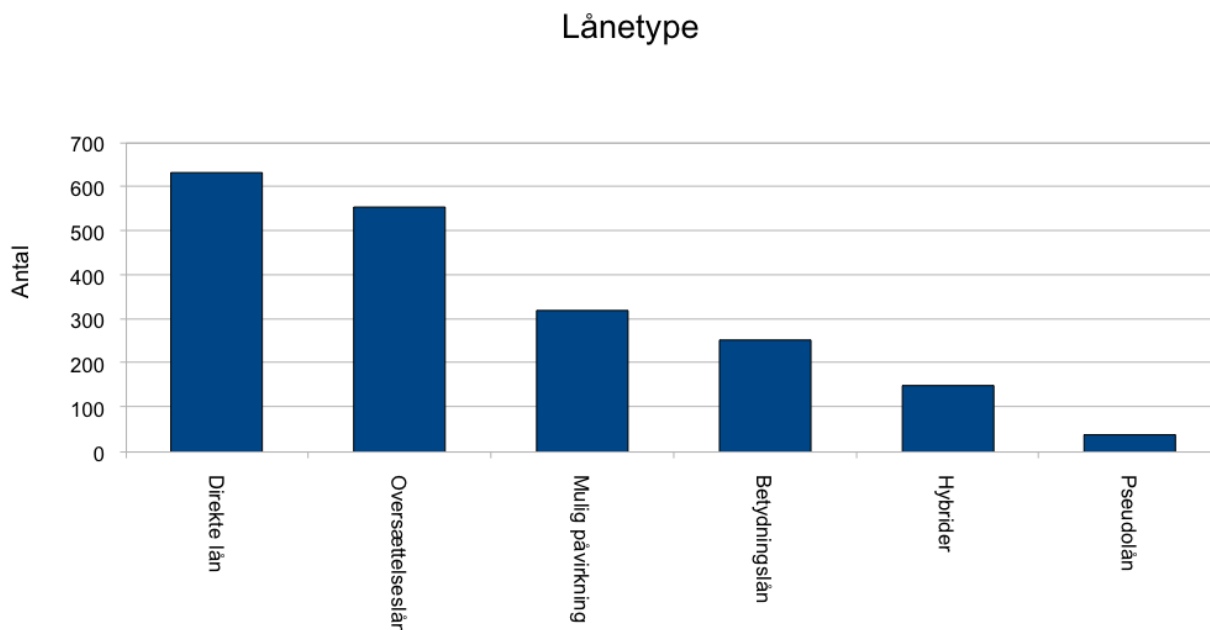
En overordnet sprogpolitisk holdning genfinder man således i forklaringerne til de nye ord som de nordiske sprognævn publicerede i tidsskriftet Nordiske Sprogproblemer i perioden 1955-68. Her var der påfaldende mange lån og påvirkninger fra svensk og norsk, og vice versa, og i de danske lister en antagelse af at lånevejen fra USA gik over Sverige, dvs. vi lånte fra svensk som lånte fra USA. Det passede med Dansk Sprognævns og de andre nordiske sprognævns nordisk-puristiske holdning dengang. (Jarvad 1995: 57f.)

Der må altså tages visse forbehold, idet der, som her antydtes, også spiller sprogpolitiske forhold ind, som kan være medårsag til dette billede af en relativt set stor andel af svenske lån i dansk. Det er meget plausibelt, at der gemmer sig amerikanske ord bag en del af de svenske lån, og at registreringen af dem udelukkende skyldes nordisk sprogpolitik, der har ønsket at dæmpe den massive sproglige påvirkning fra USA udadtil, hvilket Jarvad også har været underlagt og en del af. At det i virkeligheden kan være amerikanske fænomener, der er kommet til dansk i svensk 'indpakning', bestyrkes af det faktum, at de svenske lån netop for alvor bemærkes i den periode, hvor andelen af amerikansk engelske låneord stiger.

2.5. Lånetyper

Undersøgelsen bekræfter de tal, som andre optællinger har resulteret i, nemlig at den primære lånestrategi for alle låneord med engelsk rod er det direkte lån:

Figur 4.

Det ses af figur 4, at direkte lån udgør 32,5% af alle engelske lån, tæt forfulgt af oversættelseslån, der udgør 28,6% af alle låneord. 'Mulig påvirkning' udgør 16,4% af alle engelske lån, men dette er i sig selv en usikker og noget tvetydig kategori, fordi den dækker over alle typer lån. Betydningslån tegner sig for 12,9%, hybrider for 8,6%, mens pseudolån kun udgør 1% af alle lån. En af medårsagerne til, at betydningslån og hybrider optræder mindre hyppigt ift. de andre lånetyper, er, at betydningslånet er en lånetype, der ofte kan være svært at bestemme som lån overhovedet, mens ikke alle hybrider optages i ordbøger, idet det ikke er alle sammensætninger, der godkendes som et ord, der kan optages i en ordbog. Det kan derfor sagtens være, at der i det talte sprog optræder flere ord med fx *baby-* som enten første- eller andetled, uden at de alle registreres i ordbøgerne. Det, der registreres, er udelukkende, at *baby-* fungerer som første- eller andetled. Den samme problematik gør sig gældende for pseudolån, som udgør en meget lille andel af lånene uafhængig af etymologisk rod. Igen siger det ikke noget om andelen af pseudolån i uformelle, mundtlige kontekster, som nok må regnes for højere.

Der tegner sig ingen signifikante forskelle mellem etymologisk rod og lånetype, som det ses i figur 5:

Figur 5.

Amerikansk engelske lån og lånetype:

Lånetype	Antal ord	Procent
Direkte lån	283	35,6%
Oversættelseslån	253	31,9%
Betydningslån	72	9,1%
Hybrider	61	7,7%
Mulig påvirkning	102	12,8%
Pseudolån	23	2,9%

Figur 6.

Britisk engelske lån og lånetype:

Lånetype	Antal ord	Procent
Direkte lån	36	26,9%
Oversættelseslån	39	29,1%
Betydningslån	15	11,2%
Hybrider	26	19,4%
Mulig påvirkning	14	10,4%
Pseudolån	4	3,0%

Overordnet set er der ikke nogen forholdsmeæssig stor forskel på, hvordan lånetyper fordeler sig inden for de britisk engelske og de amerikansk engelske lån: De primære lånetyper er direkte lån og oversættelseslån, mens 'mulig påvirkning' og pseudolån udgør meget små andele. Det, der primært adskiller AE og BE ift. lånetype, er, at hybrider udgør en relativ stor andel af de britisk engelske lån med 19,4%, mens de kun fylder 7,7% af de amerikansk engelske lån. Derfor er andelen af direkte lån og oversættelseslån større inden for de amerikansk engelske ord, så omtrent 2/3 af disse er enten direkte lån eller oversættelseslån. Det er imidlertid farligt at tolke alt for meget på dette resultat, da procenttallet for de britisk engelske lån er meget påvirkeligt, fordi der er tale om et forholdsvis lille antal observationer.

2.6. Semantiske domæner

Registreringen af, hvilke semantiske domæner²⁵ de indsamlede data tilhører, har vist sig at være den mest interessante analysekategori ift. at kunne sige noget brugbart om forskellen mellem BE og AE. Registreringen af semantisk domæne er både foretaget for alle nye ord og for hhv. britisk engelske og amerikansk engelske nye ord.

At registrere ord inden for semantiske domæner er dog en ikke altid lige nem opgave, eftersom en del ord kan passe ind i flere kategorier. For at kunne levere et statistisk validt resultat har det været nødvendigt kun at registrere én semantisk kategori for hvert ord, selvom der i mange tilfælde har kunnet argumenteres for, at lånet tilhørte flere betydningssfærer, fx *afskrækkelsesvåben*, der er kodet under kategorien 'politi, militær, kriminalitet', men som også kunne være beskrevet med kategorien 'politik'. Så vidt det har været muligt, er ordet kodet med den betydning, som nævnes først i opslagsværkerne. Derudover har de ord, der med Lunds ord er "sfæreløse" (Lund 1989: 22), vist sig at være problematiske, fordi de ikke har kunnet registreres under nogen semantisk kategori. Det er særligt verber, der kan indgå i flere forskellige konstruktioner, som *fokusere* og *checke/tjekke*, interjektioner som fx *yes* og *shit* eller adjektiver, som fx *velkommen*, *pink*, der er vanskelige at betydningsbestemme, netop fordi de får betydning i samspil med den kontekst, de står i. De 214 ord, der er kodet under 'ved ikke', er tilfælde som de her nævnte.

---

²⁵ Et semantisk domæne er et betydningsområde, som et ord knytter sig til. Fx hører *cowboybukser* til det semantiske domæne 'mode og beklædning', mens *jordskredssejr* hører til domænet 'politik'.

Figur 7.

Engelske lån fordelt på semantisk domæne

Politik	185
Ungdomskultur	129
IT og teknik	125
Sociale forhold, samfund	124
Film, kunst, teater, litteratur	113
Job, ansættelse og virksomhed	110
Mode og beklædning	90
Transport	89
Sport og spil	79
Økonomi	77
Hus og hjem	60
Musik	59
Politi, militær og kriminalitet	58
Krop, motion og helse	50
Videnskab	45
Psykologi	40
Skole og uddannelse	39
Tv, radio og presse	37
Mad, levnedsmidler og nydelsesmidler	37
Kommunikation	25
Rumfart	24
Natur	23
Forbrug	22

Reklame	18
Arkitektur	13
Fysik	13
Turisme	11
Marketing	8
Religion	8
Håndværk	6
Jura	5
Bygnings-/ingeniørarbejde	3
Total	1725
Ved ikke	214

Figur 7 er en illustration af fordelingen af alle engelske lån på semantiske domæner. Den absolut hyppigst forekommende kategori er 'politik', under hvilken 10,7% af alle nye ord fra BE eller AE kan rubriceres. Andre hyppigt forekommende kategorier er 'ungdomskultur', der udgør 7,5% af alle lån fra engelsk, og 'sociale forhold og samfund', som udgør 7,2% af alle lån fra engelsk. Kategorierne 'mode og beklædning', 'job, ansættelse og virksomhed' og 'film, kunst, teater, litteratur' udgør tillige betydelige andele med hhv. 5,2%, 6,4% og 6,5%, af alle lån fra engelsk. De øvrige semantiske domæner er tildelt en nogenlunde lige (lille) andel af engelske lån, idet hvert domæne dækker mellem 0,2-3,5% af alle engelske lån.²⁶

Fordelingen af de britisk engelske og de amerikansk engelske lån på semantiske domæner i forhold til alle lån fra hhv. BE og AE, og ikke i forhold til alle engelske lån, vises i figur 8 og 9. De hyppigst registrerede domæner er for overskuelighedens skyld markeret med fed:

²⁶ Det ville efterlade et mere overskueligt resultat, hvis flere kategorier var blevet slået sammen. Dette ville imidlertid have betydet mindre præcise kategorier.

Figur 8.

Britisk engelske lån fordelt på semantiske domæner

Semantisk domæne	Antal	Valid procent ²⁷
Sport og spil	17	13,6
Politik	12	9,6
Hus og hjem	4	3,2
Politi, militær og kriminalitet	4	3,2
Musik	0	0
Film, kunst, teater, litteratur	2	1,6
Ungdomskultur	5	4,0
Mode og beklædning	15	12,0
Tv, radio, presse	3	2,4
Videnskab	4	3,2
Transport	13	10,4
Turisme	0	0
Mad, levnedsmidler, nydelsesmidler	2	1,6
Jura	0	0
Job og ansættelse	7	5,6
Krop, motion, helse	1	0,8
IT og teknik	6	4,8
Reklame	0	0
Økonomi	3	2,4
Natur	5	4,0
Sociale forhold og samfund	10	8,0
Forbrug	3	2,4
Rumfart	0	0
Arkitektur	1	0,8
Psykologi	0	0
Marketing	0	0
Håndværk	2	1,6
Bygnings- og ingeniørarbejde	1	0,8
Fysik	0	0
Skole og uddannelse	4	3,2
Religion	0	0
Kommunikation	1	0,8

Der tegner sig følgende tendens, at britisk engelske ord hovedsagligt er koncentreret omkring 'sport og spil', 'politik', 'mode og beklædning' samt 'transport'.²⁸ Overraskende er det, at britisk beat- og popkultur ikke giver sig til kende i et eneste lån fra BE inden for 'musik'. De nye ord inden for

²⁷ Den 'valide procent' betyder, at de sfæreløse ord ikke er regnet med. Se også bilag 2.

²⁸ Se bilag 2.

'musik' dækker primært over amerikanske opfindelser/fænomener. I den anden del af undersøgelsen, der udføres med to case studies, tegner der sig dog et lidt andet billede.

I begyndelsen, hvor dansk for alvor begynder at låne fra engelsk, har særligt ord fra sportsverdenen været hyppigt forekommende. Derfor er det ikke overraskende, at en stor andel af de britisk engelske lån fylder i 'sport- og spil'-kategorien. Selve ordet *sport* (1880'erne) er da også lånt fra engelsk og har – måske med undtagelse af i undervisningssammenhænge – en langt hyppigere anvendelse end det danske synonym *idræt*. Overraskende er det heller ikke, at mange af de sportsrelaterede lån kommer forholdsvis tidligt ind i dansk: *fodbold* (1906²⁹), *badminton* (1891) og *tennis* (1880'erne). Til de 'nye' sportsgrene er der tillige knyttet beslægtede ord og udtryk, som også er fulgt med ind i dansk: Fx er *lobbe* (1945) og *tie-break* (1971) knyttet til tennis, mens *golf* (ca. 1890) har affødt en del hybrider med *golf* som førsteled. Som figur 9 skal vise, udgør de amerikansk engelske lån også en stor andel af 'sport og spil', men disse dækker generelt over mere moderne sportsgrene, fx *at jogge* (1945), *bowling* (1962), *volleyball* (1954), *speedway* (1953), *basketball* (1945) og *skøjtescooter* (1965) samt *rullebræt* (1965), der vist for længst er udgået af dansk til fordel for det direkte lån *skateboard* (1977). Udviklingen kan antyde, at AE på sportsområdet har overtaget på bekostning af BE. Samme mønster ses ved ord, der betegner spil: Fra BE har dansk fx fået *bingo* (1965), mens spillet *klik-klak* (1971) er kommet til dansk fra AE. Tendensen synes altså at være, at de første input fra engelsk til dansk primært stammer fra BE, mens der efter 1945 hovedsageligt er tale om lån fra AE, helt i overensstemmelse med den gængse opfattelse blandt sprogfolk (Sørensen 1995: 17f.).

Også inden for 'politik' gør BE sig særligt bemærket. Det hænger bl.a. sammen med det britiske imperiums historie og udbredelse over næsten en tredjedel af verden, som det siden har præget igennem udbredelse af demokrati og parlamentarisme. Dette har givet en masse nye ord som fx *lobbyisme* (1952), *ideologikritik* (1967) og *konkurrenceforvridning* (1972), som også dansk har taget til sig. Som dominerende handels- og søfartsnation er det ikke overraskende, at også betydningssfæren 'transport' er præget af britisk engelske ord. Britisk engelsk indflydelse på netop dette område ses i et stort antal maritime udtryk, der er kommet til dansk i det 19. århundrede (Sørensen 1995: 18). Søfartstraditionen har holdt ved og har siden givet dansk ord som *yachtklub* (1949), *yachthavn* (1952), *yachtskipper* (1945).

---

²⁹ Årstal i parentes angiver, hvornår ordet første gang er registreret i dansk.

'Sociale forhold og samfund' og 'job og ansættelse' er også semantiske domæner, hvorunder lån fra BE samler sig. Forklaringen kan hentes i Englands tidlige industrialisering med alt, hvad dette medførte socialt og samfundsmæssigt. Industrialiseringen skabte siden behov for at importere nye begreber og ord til dansk som fx *at boykotte* (ca. 1890), *strejke* (sb.) (1887) og *lock out* (sb.) (1885). Siden er det blevet til ord som *kulturmønster* (1951), *subkultur* (1954) og *internalisere* (1962).

De britisk engelske lån præges for en betydelig del af modeverdenen. Sandsynligvis er det 1960'ernes Swinging London, der har været medvirkende til at transportere ord inden for 'mode og beklædning' til det danske ordforråd. Herfra stammer ord som *hotpants* (1971), *mini* (1966) og *maxi* (1967),³⁰ mens ældre lån i den samme betydningsfære ofte dækker over materialer som *chintz* (1945), *terylene* (1952) eller typisk britiske opfindelser og begreber som *skoleslips* (1945), *Prince-of-Wales-ternet* (1950) og *ørkenstøve* (1966), som blev båret af britiske soldater under 2. Verdenskrig.

Betragter man på de betydningsfærer, inden for hvilke AE har bidraget med flest ord, bemærkes en signifikant forskel i fordelingen af lån på semantiske domæner ift. britisk engelske lån. De mest fremtrædende kategorier er 'politik' og 'ungdomskultur' med andele på hhv. 12,5% og 11,5% (figur 9):

---

³⁰ Man må holde det forhold in mente, at der ofte går en del tid, før et ord registreres i ordbøger og Dansk Sprognævnets arkiver. Ofte har ordene floreret i det danske sprog, længe inden de registreres i ordbøgerne. Derfor kommer moden fra fx Swinging London en smule forsinket til dansk.

Figur 9.

Amerikansk engelske lån fordelt på semantiske domæner

Semantisk domæne	Antal	Valid procent
Sport og spil	24	3,2
Politik	94	12,5
Hus og hjem	23	3,4
Politi, militær og kriminalitet	26	3,5
Musik	47	6,3
Film, kunst, teater, litteratur	53	7,1
Ungdomskultur	86	11,5
Mode og beklædning	41	5,5
Tv, radio, presse	14	1,9
Videnskab	10	1,3
Transport	28	3,7
Turisme	2	0,3
Mad, levnedsmidler, nydelsesmidler	16	2,1
Jura	1	0,1
Job og ansættelse	31	4,1
Krop, motion, helse	24	3,2
IT og teknik	51	6,8
Reklame	6	0,8
Økonomi	36	4,8
Natur	8	1,1
Sociale forhold og samfund	42	5,6
Forbrug	9	1,2
Rumfart	20	2,7
Arkitektur	2	0,3
Psykologi	19	2,5
Marketing	5	0,7
Håndværk	2	0,3
Bygnings- og ingeniørarbejde	1	0,1
Fysik	9	1,2
Skole og uddannelse	10	1,3
Religion	6	0,8
Kommunikation	4	0,5

Andelen af amerikansk engelske ord inden for 'politik' er sammenlignet med andelen af de britisk engelske ord inden for samme kategori procentvis næsten den samme. Derimod er der tale om en markant større andel ord fra AE, der betegner begreber og ting fra 'ungdomskultur', mens kun 4% af lånene fra BE falder inden for denne kategori (se figur 8). 'Musik' er et tredje domæne, fra hvilket AE har givet nye ord til dansk, hvilket står i modsætning til BE, der tilsyneladende ikke har leveret nogen nye ord til dansk inden for det domæne. Ord som *jazz* (1945), *country* (1969), *countryrock* (1972) og

tilknyttede ord som *jamming* (1971), *gospelsang* (1953) og *jitterbugger* (1946) er blandt de ord, der præger 'musik'-domænet, og som vidner om et umiddelbart amerikansk præget betydningsområde. De områder, hvor der for alvor kan spores en forskel mellem lån fra AE og lån fra BE, er ift. domænerne 'film, kunst, teater og litteratur', 'musik', 'ungdomskultur', 'IT og teknik' samt 'rumfart'. Dette er områder, hvor påvirkningen fra AE er størst, mens BE primært har leveret ord til dansk inden for 'sport og spil' og 'politik'.

Selvom det ud fra denne primære undersøgelse altså ikke kan sluttes, at den engelsksprogede påvirkning på dansk er domineret af amerikansk kultur, eller at denne har påvirket dansk kultur som helhed og altså mere end blot det danske sprog, så kan denne analyse af fordelingen af de amerikansk engelske og de britisk engelske lån antyde, at særlige domæner er mere udsat for påvirkning fra hhv. AE og BE end andre. Om der er tale om reelt billede skal undersøgelsens anden del være med til at klarlægge (se afsnit 3).

2.7. Ordklasser og lån

Suverænt flest låneord kan kategoriseres som substantiver, hvad enten der er tale om lån fra BE eller AE. Fordelingen er således, at 77,9% af alle låneord er substantiver, mens verber kun udgør 9,3%. Adjektiverne tegner sig for ca. 7,5% af lånene.³¹ At substantiver siden kan skabe behov for import af betydningsbeslægtede ord i andre ordklasser, kan vises med det direkte lån *hit* (1961), der i 1983 medfører verbet *hitte*. Lignende processer, hvor et lån medfører beslægtede lån i en anden ordklasse ses, når et direkte lån bruges som produktivt første- eller andetled til konstruktion af nye ord, fx *fotosæt* (som i sig selv er en hybrid med *foto* som førsteled), der har affødt ord som *fotosætte* (1966), *fotosætning* (1967), *fotosættemaskine* (1966) og *fotosætter* (1973). Der er i alle tilfælde tale om morfologisk betingede lån, som der dog ikke er blevet kodet for i denne undersøgelse.

---

³¹ Dette stemmer overens med det typiske billede af forholdet mellem ordklasser ift. lån: I en undersøgelse af amerikansk engelske lån i norsk, er fordelingen således, at substantiver udgør 75,5%, mens verber udgør 18,4% af det samlede antal engelske lån i amerikansk engelsk og norsk (Sørensen 1973: 88ff.). Det svarer meget godt til de forhold, der her gør sig gældende mellem engelsk og dansk.

Figur 10.

Fordeling af engelske lån på ordklasse

Ordklasse	Antal	Procent
Substantiv	1510	77,9%
Verbum	180	9,3%
Adjektiv	146	7,5%
Forbindelse ³²	66	3,4%
Førsteled	21	1,1%
Adverbium	10	0,5%
Interjektion	3	0,2%
Andetled	2	0,1%
Pronomen	1	0,1%
I alt	1939	100%

Der viser sig ingen afhængighed mellem AE/BE og ordklasse: Ser man isoleret på ordklasser ift. enten AE eller BE, så udgøres omkring 83% af låneordene af substantiver, hvad enten der er tale om ord med rod i BE eller ord med rod i AE. Der kan altså ikke påpeges nogen nævneværdige forskelle mellem AE og BE ift. ordklasse.

2.8. Kildfordeling

De fundsteder, som danner basis for *Nye ord i dansk fra 1992/3*, fordeler sig således:

³² Dækker også over fraseologiske/idiomatiske lån, dvs. lån af leksikaliserede udtryk, fx *et gyldent håndtryk* eller *at kaste håndklædet i ringen*.

Figur 11.

Fundsteder hos Jarvad 1992/3

Fundsted	Procent
Aviser fra hele landet	49%
Tidsskrifter og ugeblade	17%
Bøger	9%
Officielt sprog	5%
Mundtlige kilder (fx radio, tv)	9%
Brochurer/etiketter mm.	3%
Andre sprog	8%
Diverse	1%

(Fra Jarvad 1995: 22)³³

Fundstederne for de indsamlede låneord i dette projekt afspejler tydeligt, at Jarvad (1984) har fungeret som en af de primære kilder. Fordelingen tegner sig således:

Figur 12.

Fordeling af fundsted for lån

Fundsted	Procent
Aviser	56%
Faglitteratur	13,7%
Ugeblade	11,7%
Leksika	11,3%
Skønlitteratur	3,9%
Radio	1,6%
Reklamer	1,1%
Breve	0,5%
TV	0,3%
Proprier	0,1%

³³ Da der ikke er ændret dramatisk på indholdet siden første udgivelse fra 1984, er det nogenlunde den samme fordeling af fundsteder, som har dannet basis for den her anvendte *Nye ord i dansk*.

Forskellen i fordelingen og kategoriseringen af låneordenes fundsteder ift. Jarvad (1984) skyldes, at der også er anvendt data fra ODS-S og Sørensen (1996). Figur 11 og 12 viser dog, at de primære kilder i begge tilfælde udgøres af nogenlunde samme tekst-/lydtyper, særligt er avisartikler samt tidsskrifter/ugeblade hyppigt repræsenterede som fundsted. Den primære forskel på Jarvads og denne undersøgelse er, at en forholdsvis stor andel af data er fundet i faglitteratur, mens kategorien slet ikke optræder hos Jarvad. At faglitteratur er godtaget som fundsted, skyldes ODS-S og Sørensen (1996), der begge har konsulteret faglitteratur i deres fremstillinger. Som oftest er det imidlertid ord, der samtidig finder anvendelse i det almene sprog, og som derfor ikke kun optræder i snævre fagdiskurser.

Et kig på fordelingen af fundsted for lån giver samtidig et forklaringsgrundlag for det lave antal af lån inden for bestemte semantiske domæner – og for det høje antal lån inden for andre domæner. Politik og populærkultur (dvs. 'musik', 'film, kunst, teater, litteratur', 'sport og spil', 'tv og radio') leverer mange ord til det almene ordforråd, mens ord inden for 'marketing' og 'videnskab' leverer færre ord til dagligsproget. Så selvom engelsk inden for disse semantiske domæner ofte har givet mange udtryk og termer til dansk, så registreres der i en undersøgelse som denne med ordbøger som kilde ikke mange lån under disse kategorier. Omvendt er ord inden for 'IT og teknik' efterhånden så udbredte, at de er blevet accepteret af ordbøger som tilhørende det almene sprog, mens det er de færreste danskere, der har meget med arkitektur at gøre, hvorfor der næsten ingen ord inden for dette betydningsområde optages i ordbøger over det almindelige sprog. Set ud fra dette perspektiv, er det derfor ikke underligt, at domæner som 'reklame' og 'marketing' er langt mere underrepræsenteret, end forventet.

2.9. Semantisk lånegrad og pseudolån

Ud over at beskrive, på hvilken måde låneordets *form* overtages, kan man også se på, hvordan låneordets *indhold* og *semantik* forvaltes af modtagersproget. Der kodes således for 1) fuldlån, dvs. om der er tale om et nyt koncept, der kommer ind i dansk kultur, som betyder, at alle aspekter af låneordet i dets oprindelige betydning overtages. Dette indebærer, at også betydningslån regnes for fuldlån, 2) om der er tale om et supplement til dansk, hvor låneordet er overført med enten snæver eller samme betydning som i giversproget, eller 3) om det drejer sig om pseudolån, dvs. en hjemlig opfindelse, der ortografisk og fonetisk minder om et engelsk ord. Metoden, hvorpå lånemotivationen afklares, er ordbogsopslag i Jarvads *Nye ord i dansk* (1984) og opslag i ODS-S, hvor det igennem

ordforklaringerne kan aflæses, om opslagsordet dækker over et nyt fænomen, hvilket kræver en længere udredning og ikke blot en henvisning til et allerede eksisterende dansk synonym, eller om der er tale om et supplement til dansk. Opslag i engelskordbøger kan klarlægge, om ordet er lånt med samme eller med snæver betydning.

Figur 13.

Semantisk lånegrad

Type	Antal	Procent
Fuldlån	740	80%
Supplementslån (i alt)	122	11,6%
Supplementslån med snæver betydning ift. originalsprog	66	7%
Supplementslån med samme betydning ift. originalsprog	56	6%
Pseudolån	67	7%

Det er tydeligt, at det er fuldlånet, der udgør den primære semantiske lånestrategi. Dette hænger sammen med den høje hyppighed af direkte lån og substantiver, som ofte lånes ud fra motivationen, at der opstår huller i ordforrådet, når nye koncepter og ting fra amerikansk eller britisk kultur trænger sig på. Det er altså primært, når nye fænomener og tendenser opstår, at der er behov for at låne. Supplementslånet indtager en klar andenplads, mens pseudolånene kun tegner sig for 7% af alle ord. Begge lånestrategier er udtryk for den status, som det engelske sprog har i dansk kultur.

2.10. Sammenfatning

Den primære undersøgelses optælling af nye (engelske) ord i dansk fra 1945-75 viser, at det fremmedsprog, der har leveret flest nye ord til dansk, uden tvivl er engelsk. Der er også talt nye ord fra andre sprog, men ingen af disse har tilnærmelsesvis leveret lige så mange ord til dansk, som engelsk. Den efterfølgende etymologiske klassificering af de engelske nye ord i dansk i enten AE eller BE viser, at de engelske lån primært består af ord med rod i AE. Dermed er det imidlertid ikke bevist, at amerikansk kultur har påvirket dansk kultur mere end britisk, blot at AE i denne periode har givet flere ord til dansk, end BE har gjort.

Mht. ordklasse, lånetype, kilder og semantisk lånegrad tegner der sig ikke nogen afgørende forskel mellem BE og AE. Kun i forbindelse med fordelingen af ord på semantiske domæner kan der spores nævneværdige forskelle mellem BE og AE. Tilsyneladende samler ord med rod i BE sig hovedsageligt omkring domænerne 'sport og spil', 'politik', 'mode og beklædning', 'transport' og 'sociale forhold og samfund', mens påfaldende få ord med rod i BE betegner ting og fænomener vedrørende 'ungdomskultur' eller 'musik'. I modsætning hertil samler ordene med rod i AE sig oftest omkring domænerne 'ungdomskultur', 'musik' samt 'film, kunst, teater og litteratur'. Så selvom den primære undersøgelse i sin natur som kvantitativ ikke kan vise noget kvalitativt om amerikansk kultur vs. britisk kultur, så viser fordelingen af de nye ord fra BE og AE på semantiske domæner alligevel noget om, inden for hvilke betydningsområder den primære påvirkningskraft for hhv. BE og AE ligger.

3. Den sekundære undersøgelse

3.1. Overordnet formål for case 1 og case 2

Den primære undersøgelse af nye ord i dansk fra 1945-75, der i grundlæggende kunne karakteriseres som en kvantitativ analyse på basis af etymologiske kriterier, vil i det følgende kapitel blive suppleret med to case studies med to formål: 1) at vise andelen af engelske ord inden for en mere snæver fagdiskurs og 2) at afdække den reelle rolle, som de nye ord fra AE og BE spiller i autentiske tekster. Dette skal ske gennem en optælling af engelske ord i to centrale sammenhænge: 'marketing og reklame' samt 'ungdomskultur'. I anden case vil denne optælling blive efterfulgt af en kategorisering af disse fund i enten AE eller BE. I modsætning til den primære undersøgelse er der dog ikke tale om en etymologisk kategorisering, men en *semantisk og kontekstbetinget*.³⁴ Det vil sige, at når et engelsk lån optræder i en tekst, vil det blive registreret som havende kontekstbetinget rod i amerikansk engelsk eller britisk engelsk afhængig af, om det anvendes til at beskrive eller betegne forhold vedrørende britiske eller amerikanske ting, personer og fænomener.

Grunden til, at dette har været nødvendigt, er, 1) at den primære undersøgelse kun har undersøgt almensproget, hvorfor der optræder meget få ord i datamaterialet, som fx omhandler reklame og marketing – og 2) at den primære undersøgelse kun på basis af etymologiske kriterier kunne vise, at de fleste nye ord i dansk stammer fra AE. Dette kan, som før nævnt, ikke sidestilles med, at det også

---

³⁴ 'Rod' skal hermed ikke forstås som hidtil som 'etymologisk rod', men som en 'kontekstbetinget rod'.

er amerikansk *kultur*, der har haft den primære indflydelse på dansk kultur, idet et ords etymologiske rod ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at ordet er kommet direkte til dansk fra USA, eller at ordet er brugt eller opfattet af danskere som et ord fra AE. Sådanne forhold kan ikke læses ud fra en etymologisk kategorisering. Derfor er det nødvendigt at se på de kontekster, som ordene rent faktisk er anvendt i, hvis man skal kunne sige noget om, hvorvidt dansk kultur har været mere påvirket af amerikansk end af britisk kultur.³⁵

Case 1 undersøger andelen af amerikansk engelske ord i ordbogen *Salgets og reklamens terminologi* (1965), der er et lille opslagsværk med alfabetisk ordnede ordlister over begreber inden for reklame og marketing. Der er ikke tale om en undersøgelse af ord i en autentisk tekst, men blot af ord inden for en mere snæver diskurs, der skal vise, at den engelske indflydelse kan være større, end det er fremgået af den primære undersøgelse, hvor ordbøger over det almene sprog har fungeret som kilde. Case 2 undersøger hyppigheden af engelske lån inden for 'ungdomskultur', hvilket dækker over 'film', 'musik', 'mode og beklædning' - der alt sammen kunne beskrives under en bredere kategorisering som 'populærkultur'. De engelske ord i *Vi Unge* fra 1960, 1967 og 1974 kategoriseres dernæst på grundlag af analyser af de løbende tekster, hvori ordene optræder, som ord med kontekstbetinget rod i enten AE eller BE.

3.2. Case 1: *Salgets og reklamens terminologi*

3.2.1. Metode

Da den primære undersøgelse viste en markant lav andel af marketings- og reklametermer, var der så få ord i denne kategori, at det ikke var statistisk forsvarligt at tolke på dem. Ud fra den lave repræsentation af ord inden for 'marketing og reklame' i den primære undersøgelse kan det dog ikke konkluderes, at der er tale om et område, der ikke er præget af engelske ord.

Årsagen til de manglende ord fra marketings- og reklameverdenen skal snarere findes i den primære undersøgelses kilder - først og fremmet er det Jarvads fravalg af specifikke fagtermer, som er medvirkende til at efterlade dette billede af et dansk uden særligt mange udtryk fra reklame- og marketing, idet det her er bestræbelsen kun at medtage ord, "som er blevet almindelige i dansk rigsmål" (Jarvad 1984: 12). Omvendt viser *Salget og reklamens terminologi*, at engelsk er overordentlig

---

³⁵ Det kan her indvendes, at der burde være undersøgt mange flere eksempler på ordene i deres anvendelse, men selvsagt vil dette være et meget omfattende arbejde.

dominant på marketings- og reklameområdet, både i form af direkte lån, oversættelseslån og hybrider.³⁶ En simpel optælling af engelske samt danske udtryk og ord i *Salget og reklamens terminologi* vidner om dette. Metoden er registrering af 1) lånetype, (direkte lån, oversættelseslån, hybrid) hvilket er lig med engelsk indflydelse, samt 2) hvis der ikke er tale om lån, men et helt igennem dansk udtryk. Sikkerhed for, at der rent faktisk er tale om danske udtryk og ikke oversættelseslån, skaffes ved at konsultere to tilsvarende engelsksprogede marketingsordbøger.³⁷ Findes udtrykket ikke her, regnes udtrykket/ordet for dansk. Dette kan dog ikke udelukke, at der findes flere danske udtryk inden for marketing og reklame, idet opslagsværket jo netop fokuserer på fænomener, som danske fagfolk umiddelbart kan finde svære at forstå, hvilket ikke i samme grad er nødvendigt ift. danske udtryk.

Der vil ikke blive registreret rod for lånene. Som udgangspunkt antages det, at reklame og marketing er præget af ord fra AE. Denne antagelse underbygges af denne forklaring:

Due to its natural resources, its productive capacity and its large population, the American continent has been in the forefront of this rapid evolution in distribution and advertising, which has led to the creation of a special vocabulary for these two sectors of activity (Webster 1951: 5).

Dette kan desuden underbygges ved, at en del ord fx *drop shipment wholesaler*, *bandwagon effect* og *bulletin board* er fx amerikanske 'opfindelser'. Samtidig er de allerfleste marketingsordbøger af amerikansk oprindelse, og de fleste behandler amerikanske marketingtermer. Det har derfor givet mest mening at registrere, hvor mange ord der udelukkende optræder på dansk, og hvilke udtryk der udelukkende optræder på engelsk (/AE) for at kunne vise forholdet mellem engelsk kontra dansk inden for 'marketing og reklame'.

3.2.2. Resultater

Det viser sig, at der kun er 13 danske ud af ordbogens 721 ord/udtryk, der ikke også optræder med et engelsk synonym i ordbogen eller i den andre konsulterede marketingsordbøger, således at det må formodes, at der hverken er tale om direkte lån, oversættelseslån eller hybrider. Det betyder, at mindst 98,2% af ordene i ordbogen er kommet fra engelsk (AE) til dansk. Det kan dog formodes, at

---

³⁶ Under direkte lån og oversættelseslån regnes også betydningslån og forbindelser, da det ikke så meget er lånetypen, der er afgørende, men om det pågældende udtryk er fra engelsk (/AE), eller om det stammer fra dansk.

³⁷ De konsulterede ordbøger er: Irving J. Shapiros *Dictionary of Marketing Terms* fra 1981 og Richard Websters *Dictionary of Marketing Terms. United States Usage* fra 1952.

der ligger et engelsk forlæg bag de få registrerede rene danske udtryk som fx *tærskelpris*, men da det ikke har været muligt at finde ordene i de øvrige ordbøger, registreres de som danske.

Figur 14.

Lånetype i *Salgets og reklamens terminologi*

Lånetype	Antal ord	Procent
Direkte lån	493	68,4%
Oversættelseslån	207	29%
Hybrider	8	1,1%
Ikke-lån dvs. danske ord	13	1,8%
I alt	721	100,3%

Det fremgår med al tydelighed af figur 14, i hvor høj grad der anvendes engelske frem for danske ord – og hvis der endelig optræder danske ord/udtryk i opslagsværket, viser de sig oftest at være oversættelseslån med reference til det engelske forlæg længere nede i ordbogsartiklen.

Alligevel er de direkte lån ikke altid så direkte, som de lader ane. Tillempningen af de engelske udtryk til dansk fremgår da også tydeligt, når man sammenligner *Salgets og reklamens terminologi* med fx *Dictionary of Marketing Terms. United States Usage*. I det danske opslagsværk anvendes ofte længere udtryk, mens der i engelsk er en tendens til at afkorte udtryk; fx er *camera-action* på dansk gengivet som *camera-action-interview*. Begge ordforbindelser dækker over det samme fænomen og begge er på engelsk, men varierer, alt efter hvilket sprog de bruges på. På dansk er det nødvendigt at tilføje et ekstra forklarende element, *interview*, der sjovt nok også er et engelsk lån, men dog et til dansk for længst akklimatiseret ord. At tilføje *interview* er modsat unødvendigt på engelsk – og muligvis vil det også på sigt være overflødigt med det ekstra forklarende element, når det bruges på dansk. Andre gange er strategien at udelade et engelsk element, der snarere fremmedgør end forklarer et udtryk, fx *incentive* om et salgsfremmende element, som på engelsk hedder *incentive premiums* og på dansk kun *incentive*. Sådanne fænomener er udtryk for en stærk vilje til at bruge de engelske udtryk frem for de danske, men uden at gå på kompromis med forståeligheden. At der ikke blot oversættes, skyldes også, at engelsk (/AE) har en særstatus som 'domænets sprog'.

Sammenholder man data i denne case med data i den primære undersøgelse, ses det, at *Salgets og reklamens terminologi* nærmest udelukkende omfatter ord, der ikke indgår i 'almindelige ordbøger'.

Meget få ord er således gengangere fra Jarvad, ODS-S og Sørensen, og når der endelig er tale om et ord, der figurerer begge steder, er betydningen af ordet sjældent helt den samme, fx *gimmick*, som i marketingssammenhæng forklares som ”særpræget, opmærksomhedsvækkende idé eller detalje” (Kristoffersen 1965: 25), mens det hos Jarvad forklares som ”trick eller påfund” (Jarvad 1984: 187). Der er ikke en kæmpe betydningsforskel, men ordet får hos Kristoffersen alligevel en drejning mod det salgsfremmende, mens Jarvads definition er mere generel. Når det af den primære undersøgelse fremgår, at ’marketing og reklame’ ikke er særligt præget af engelske lån, så er der tale om et billede, der i høj grad er bestemt af de undersøgte kilder. Der synes at være tale om et område, der i helt særlig grad må siges at være domineret af engelske termer.

3.3. Case 2: *Vi Unge* – en hyppighedsanalyse

3.3.1. Metode

Denne case skal følge op på et af de resultater, som viste sig med den primære undersøgelse, nemlig at de semantiske sfærer ’ungdomskultur’ og ’musik’ set ud fra ordbogskilder er domineret af amerikansk engelske lån. Om dette stemmer overens med virkeligheden i det faktisk anvendte sprog, skal med denne hyppighedsanalyse af de amerikansk engelske og britisk engelske lån i udvalgte numre af ungdomsmagasinet *Vi Unge* fra hhv. 1960,³⁸ 1967 og 1974 undersøges.

Al tekst, dvs. også indholdsfortegnelser, annoncer og reklamer, undersøges for det, der etymologisk set kan kategoriseres som engelske lån. På basis af ikke-etymologiske, men kulturelle og kontekstbaserede kriterier skal disse engelske lån siden registreres som enten amerikansk engelske eller britisk engelske lån. Når der tales om ’rod’ i denne undersøgelse, skal dette altså forstås som en kategorisering på basis af *kontekst*, i modsætning til den *etymologiske* rodbestemmelse i den primære undersøgelse. Dermed kan der være uoverensstemmelse mellem den etymologiske rod og den ’kontekstbetingede rod’, som registreres her. Årsagen til valget af en kontekstbetinget rodbestemmelse er, at det overordnede projekt ikke kun søger at finde ud af den sproglige påvirkning fra AE på dansk sprog, men at projektet også ønsker at sige noget om den kraft, som amerikansk kultur i bredere forstand har haft på dansk kultur.

---

³⁸ For 1960 er der undersøgt to blade. Dette skyldes de tidlige udgivers begrænsede omfang.

Da det er et omfattende og svært arbejde at finde alle oversættelses- og betydningslån for ikke at tale om pseudolån og syntaktiske lån, er der i de tre *Vi Unge*-blade udelukkende blevet kodet for direkte lån og hybrider, dvs. sammensætninger med direkte lån og et dansk første- eller andetled. Selvom de øvrige låntyper ikke er systematisk registrerede er der dog visse oversættelseslån, der anvendes så hyppigt, at de undervejs, hvor det er relevant, bør nævnes kort. Ift. ordklasse skal det siges, at proprier som udgangspunkt ikke tælles med, fordi de ikke regnes for egentlige lån, men som citater, der kun optræder som 'gæster' i dansk. Proprier er desuden kendetegnet ved ikke at være dekliner- eller konjugerbare. Når proprier som *Coca Cola*, *Tampax* og *England* imidlertid optræder i deklineret form, som fx *Coca Colaen* og *Englands*, opfattes disse ikke som proprier, men som appellativer og tælles således med i analysen. Der opereres ikke med nogen tidsmæssig grænse for de registrerede lån; alle engelske lån tælles med, fordi undersøgelsens sigte er at synliggøre hyppigheden af engelske lån i autentiske tekster og ikke at vise antallet af nye ord i dansk fra en bestemt periode.

Metodisk bør nævnes et problem, der kan opstå i forbindelse med hyppighedsanalyser, nemlig det, at forskellige ortografiske udgaver af et ord som fx *okay*, der kan skrives *ok*, *Okay*, *O.K.*, *OK*, *Ok*, *O'kay*, registreres som forskellige ord. Det samme sker ved ord, der optræder i forskellige former, men som egentlig har samme grundform, som fx *beat*, *beaten*, *beatens*. Dette vil i denne case imidlertid blive registreret som tre observationer af det samme ord, nemlig *beat*. Det vil sige, at der udelukkende er taget hensyn til grundformen af et ord, og at et ord med flere ortografiske eller formale muligheder bliver regnet for det samme ord.

3.3.2. Resultater

Følgende indeholder en gennemgang og tolkning af resultaterne i denne case 2.

3.3.2.1. Rod og lån i *Vi Unge* 1960, 1967 og 1974

Figur 15.

Hyppighed: Engelske lån i *Vi Unge* 1960, 1967 og 1974

	<i>Vi Unge</i> 1960	<i>Vi Unge</i> 1967	<i>Vi Unge</i> 1974	Alle numre af <i>Vi Unge</i> (gennemsnit)
Antal direkte lån/hybrider i alt	202	681	688	392,8
Ord i alt	18.916	33.717	35.671	22.076
Procentdel direkte lån/hybrider	1,07%	2,02%	1,93 %	1,78%

Som det fremgår af tabellen, er hyppigheden af engelske lån i de undersøgte tre *Vi Unge*-blade på 1,78% af al tekst – med små udsving numrene imellem: I *Vi Unge* 1967 ses den største hyppighed, der er på 2% af al tekst, mens *Vi Unge* fra 1960 har den mindste hyppighed på kun 1,07% af al tekst. Alt i alt stemmer gennemsnitshyppigheden af engelske lån i de tre *Vi Unge*-blade overens med de resultater, som andre forskere har fundet frem til ved lignende undersøgelser. Fx viste M. Ljungs undersøgelse af engelske lån i svenske tekster (1988), at kun ca. ½ - 1% i blandt de ca. 500.000 ord, der blev undersøgt, var direkte lån fra engelsk. At procentdelen i denne undersøgelse af *Vi Unge* er højere, skyldes netop kildematerialets karakter og det betydningsområde ('ungdomskultur', 'musik'), som det dækker. I modsætning hertil havde Ljung et bredere kildemateriale bestående af aviser og forskellige tidsskrifter. Spredningen i Ljungs undersøgelse lå mellem 0,18%-1,93%, hvoraf højeste procentsats var i blade om teknologi, hvilket også viser, at kildetype og den betydningsssfære, der dækkes i kilden, er af afgørende betydning for en teksts andel af engelske lån. Spredningen i Ljungs undersøgelse var i øvrigt lidt større end spredningen i denne undersøgelse, som ligger på 1,07%-2,02% – igen på grund af kildematerialets bredde og omfang.

Hvad denne case imidlertid kan bidrage med, som endnu ikke er blevet undersøgt, er fordelingen og hyppigheden af ord med kontekstbetinget rod i BE og AE:

Figur 16.

Hyppighed: Amerikansk engelske og britisk engelske lån i *Vi unge* 1960, 1967 og 1974

'Kontekstbetinget rod' ift. 'alle ord' i <i>Vi Unge</i>	Valid procent ³⁹
<i>Vi Unge</i> 1960	
BE ⁴⁰	0,03%
AE	1,03%
BE og AE	1,07%
<i>Vi Unge</i> 1967	
BE	0,37%
AE	1,65%
BE og AE	2,02%
<i>Vi Unge</i> 1974	
BE	0,49%
AE	1,38%
BE og AE	1,93%
Alle udgivelser	
BE	0,35%
AE	1,41%
BE og AE	1,78%

³⁹ Den valide procent fremkommer ved at fraregne alle observationer, der er registreret som 'ved ikke'. Dette giver et mere realistisk billede.

⁴⁰ Her skal BE og AE forstås som kontekstbetingede og ikke etymologiske rødder.

At der skulle være fare for, at det danske sprog mister terræn, kan med denne optælling manes til jorden: Der er forsvindende få ord selv i tekster inden for et domæne, der er et af de mest påvirkede af engelsk.

Figur 17, 18 og 19 viser fordelingen af de engelske lån på lån med hhv. amerikansk engelsk eller britisk engelsk kontekstbetinget rod ud fra de tre numre af *Vi Unge*:

Figur 17.

Vi Unge 1960

Rod	Antal lån	Procent	Valid procent
AE	125	61,9%	96,9%
BE	4	2,0%	3,1%
Ved ikke	73	36,1%	Ingen
Engelske lån i alt	202	100%	100%

Figur 18.

Vi Unge 1967

Rod	Antal lån	Procent	Valid procent
AE	387	57%	82%
BE	87	13%	18%
Ved ikke	207	30%	Ingen
Engelske lån i alt	681	100%	100%

Figur 19.

Vi Unge 1974

Rod	Antal lån	Procent	Valid procent
AE	346	50%	74%
BE	123	18%	26%
Ved ikke	219	32%	Ingen
Engelske lån i alt	688	100%	100%

Således ses det, at det i alle tre *Vi Unge*-blade er ord med kontekstbetinget rod i AE, dvs. engelske ord i amerikanske kontekster⁴¹, der dominerer teksterne i *Vi Unge*. Dansk ungdomskultur, hvis denne kan siges at være repræsenteret af *Vi Unge*, er ifølge disse data primært påvirket af amerikansk kultur. Det er en interessant observation, at den procentvise andel af ord med kontekstbetinget rod i AE falder procentvis i løbet af de tre *Vi Unge*-numre, mens andelen af ord med kontekstbetinget rod i BE stiger. Det kan tyde på, at britisk kultur begynder at få mere plads og prestige i dansk ungdomskultur ift. amerikansk kultur, uden at man dog overhovedet med sikkerhed kan sige dette. Billedet kan nemlig også skyldes, at de udvalgte numre er tematisk indrettede og fx har særligt mange artikler om et amerikansk eller et britisk fænomen. For at kunne sige noget om forholdet mellem amerikansk kultur og britisk kultur over tid belyst ud fra andelen af låneord i dansk er det nødvendigt at foretage undersøgelser af et meget større kildemateriale og over meget større tidsperioder. Den primære undersøgelses resultater (figur 2) kan understøtte tesen om, at påvirkningen fra USA mindskes i løbet af 1970'erne, og at forholdet mellem britisk engelske og amerikansk engelske lån udlignes, også selvom der må tages forbeholdet, at der er tale om en helt anden type undersøgelse, der er baseret på etymologiske kriterier og ikke kontekstuelle, og som i øvrigt kun registrerer antallet af nye ord og ikke hyppigheden af dem. Den primære undersøgelse kan da heller ikke bruges til at forklare den generelle stigning i britisk engelske lån fra 1960-1970, hvilket bekræfter, at de to undersøgelser kun kan bruges i forhold til hinanden til at udpege tendenser, fordi data er så forskellige, at de to undersøgelser ikke 100% kan hente forklaringskraft i hinanden.

3.3.2.2. Semantisk lånegrad i *Vi Unge* 1960, 1967 og 1974

Hvordan den indholdsmæssige side af de engelske ord forvaltes i et ungdomsblad som *Vi Unge*, viser denne oversigt over semantisk lånegrad i *Vi Unge* fra 1960, 1967 og 1974:

---

⁴¹ Igen betyder 'amerikansk (/britisk) kontekst', at ordet anvendes i en amerikansk (/britisk) præget betydning. Denne betydning er tolket ud fra teksternes indhold sammenholdt med den kulturelle orientering i de forskellige tekster.

Figur 20.

Semantisk lånegrad i *Vi Unge* 1960

	Antal	Procent
Fuldlån	164	81,19%
Supplementslån med samme betydning	17	8,42%
Pseudolån	12	5,94%
Supplementslån med snæver betydning	9	4,46%
Ved ikke	0	0%
I alt	202 direkte lån	100,01%

Figur 21.

Semantisk lånegrad i *Vi Unge* 1967

	Antal	Procent
Fuldlån	586	86%
Supplementslån med samme betydning	61	8,9%
Supplementslån med snæver betydning	26	3,8%
Pseudolån	8	1,2%
Ved ikke	0	0%
I alt	681 direkte lån	99,9%

Figur 22.

Semantisk lånegrad i *Vi Unge* 1974

	Antal	Procent
Fuldlån	501	72,8%
Supplementslån med samme betydning	103	15%
Supplementslån med snæver betydning	72	10,5%
Pseudolån	10	1,5%
Ved ikke	2	0,3%
I alt	688 direkte lån	100,1%

Det er ens for alle tre år, at fuldlån udgør den primære strategi, når den indholdsmæssige side af de fremmede ord indlemmes i dansk. Dette betyder, at gennemsnitligt 80% af alle nye ord i dansk i 1960, 1967 og 1974 afspejler en optagelse af nye trends og fænomener i dansk (ungdoms-)kultur. I væsentligt mindre grad drejer det sig om supplement til i forvejen eksisterende danske ord. Det tyder på, at ungdomskulturen er et glimrende og effektivt transitsted for nye engelske ord.

Interessant er det også at se på pseudolånene, hvis andel i 1960 er noget højere end i de to senere år. Mest sandsynligt er det, at de nye engelske ord har udgjort en ret lille del af det danske ordforråd, samtidig med at påvirkningen fra USA er blevet intensiveret. Det har derfor været nødvendigt at skabe nye ord til at forklare disse tendenser, men det er sket uden at journalisterne og læserne egentlig har kendt så meget til engelsk sprog, hvilket kommer til udtryk i sammensatte ord, som *amerikanerinde*, og en del fejlstavninger, som fx *cace om *case* og *gay om *guy* (se *Vi Unge* 1960). Denne antagelse kan desuden underbygges ved, at en del nye engelske ord i *Vi Unge* 1960 omkranses af anførelsestegn. Dette vidner om, at engelsk er et fremmed sprog, der endnu ikke kan indføre nye ord uden forklaring. I de senere numre ses dette fænomen ikke. En anden forklaring kunne være, at billedet af USA og den amerikanske kultur i 1960'erne har været mere positivt end i slutningen af 70'erne, hvor det i den primære undersøgelse er blevet vist, at optagelsen af nye ord fra AE er faldende. Et tredje forhold, som hører med til forklaringen, er, at det lave antal af direkte lån i 1960 gør, at andelen af pseudolånene er forholdsvis stor, for ser man på antallet af direkte lån i 1967 og 1974, er der ikke meget, der tyder på, at engelsk har tabt prestige.

3.3.2.3. Hyppigst anvendte ord i *Vi Unge*

Det er, som Brinks artikel "Nordens folkesprog i fare?" (1988) påpeger, meget få ord i blandt de 1000 hyppigst anvendte danske ord,⁴² der rent faktisk er engelske lån. Iflg. Brink er det kun ca. 1-2% af alle ord i en løbende tekst, der er engelske lån (Brink 1988: 4), og dertil kommer, at det er de samme ord, der anvendes igen og igen. I Brinks undersøgelse er de ti oftest brugte engelske lån blandt de 1000 hyppigst anvendte ord i dansk *weekend*, *cykel*, *radio*, *smart*, *job*, *okay*, *droppe*, *in* og *out*, men mens Brink har analyseret flere forskellige teksttyper, er det i en hyppighedsundersøgelse af et ungdomsblad som *Vi Unge* klart, at det er ord fra andre semantiske domæner, der figurerer som de hyppigst anvendte:

---

⁴² De 1000 hyppigste ord svarer til 75% af al dansk tekst.

Figur 23.

De 15 mest anvendte ord i *Vi Unge* 1960, 1967 og 1974:

Ord	Antal
film	172
LP	73
jazz	73
pop	56
beat	48
succes	48
klub/club	45
England	38
USA	38
hit	38
fan	37
amerikaner	31
TV	31
radio	30
idol	26

Absolutte topscorer er *film* med over dobbelt så mange observationer, som *LP* og *jazz*, der ligger på andenpladsen over hyppigst anvendte ord i de tre *Vi Unge*-blade til sammen. Listen afslører ligeledes domænerne 'musik', 'film' samt 'ungdoms-' eller 'populærkultur' som de semantiske domæner, der særligt præger *Vi Unge*. 'Musik', 'film' og 'populærkultur' er tæt forbundne med idol- og fankultur, hvilket også forklarer den høje hyppighed af ordet *succes*, *fan*, *idol*. Den høje hyppighed af geografiske navne som *England* og *USA*⁴³ og betydningsrelaterede ord som *amerikaner*, antyder, at ungdoms- og populærkultur i høj grad kan være inspireret af netop disse to lande – og samtidig, grundet den næsten lige høje hyppighed af *England* og *USA*, vises det, at der tilsyneladende er tale om den nogenlunde samme påvirkningsgrad fra britisk og amerikansk kultur. Fordelingen af de hyppigste ord tegner sig lidt anderledes, hvis de enkelte *Vi Unge*-numre betragtes særskilt:

⁴³ Dog må man regne med, at *Amerika* som synonym for *USA* optræder med en del observationer, hvilket indholdsmæssigt set ville placere *USA* højere på listen.

Figur 24.

De 20 mest anvendte ord i *Vi Unge* 1960:

Ord	Antal	Procent
jazz	27	13,37%
amerikaner	12	5,94%
jazz-	10	4,95%
neger	9	4,46%
-klub	8	3,96%
camping-	6	2,97%
amerikaner-	6	2,97%
interview	4	1,98%
amerikansk	3	1,49%
blue	3	1,49%
dollar	3	1,49%
gay (fejlstavning af <i>guy</i>)	3	1,49%
killer	3	1,49%
motorcykel	3	1,49%
papa	3	1,49%
sport	3	1,49%
sports-	3	1,49%
telefon	3	1,49%
-professionalisme	2	0,99%

Ungdommen og forhold, der vedrører de unge, er naturligvis i fokus i et ungdomsblad som *Vi Unge*, hvilket ord som *klub*, særligt tilknyttet forleddet *ungdoms-*, er udtryk for. Men i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt det er amerikansk eller britisk kultur, der fylder mest, er det tydeligt, at amerikansk kultur er den britiske dominant – i hvert fald i disse to *Vi Unge* fra 1960. Det ses først og fremmest ved, at sider om amerikansk musik- eller snarere jazzkultur er relativt omfangsrige i det første *Vi Unge*-nummer fra 1960, hvilket igen afspejles i den høje hyppighed af *jazz* og hybrider med *jazz-*.⁴⁴ Samtidig

⁴⁴ Grunden til at *jazz* og *jazz-* ikke er talt som samme form, skyldes, at det i andre sammenhænge har været interessant at kunne beskrive, hvorledes der er foretaget sammensætninger med engelske første- eller andetled.

tyder den høje hyppighed af *dollar* og *amerikaner* på, at amerikansk kultur fylder meget i et blad som *Vi Unge*.

Det bekræfter ikke kun de direkte lån og hybrider, men også indholdet af de to *Vi Unge*-blade: Billedet af jazzbandet, *The Ghana High-Loss Band*, der pryder forsiden på det ene *Vi Unge* fra 1960, antyder allerede fra starten, at *Vi Unge* er under stærk amerikansk påvirkning. Og også tendensen til at 'amerikanisere' ord ved at tilføje førsteleddet *amerikaner-* til diverse substantiver, fx *amerikanerbar*, *amerikanervirksomhed*, *amerikanerpige*, understreger dette. Den amerikanske påvirkning viser sig også med al tydelighed i de proprietær og firmanavne, som ikke sjældent optræder i 1960-numrenes reklamer, anmeldelser og artikler, ligesom amerikanske bynavne optræder i mange af artiklerne: *Georgia*, *Storyville*, *New Orleans* (jazzens fødeby), *Michigan*. Boganmeldelserne beskæftiger sig med amerikanske bøger, mens danske bands kalder sig navne, hvori der indgår amerikansk engelske ord, fx det danske jazz-band *Flat Foot Jazz Men*. og sammen med de utallige afledninger og sammensætninger med *Amerika/amerikaner* vidner alle disse sproglige elementer og tendenser om, at artiklernes indhold og orientering i udstrakt grad er henlagt til og styret mod USA. Andre elementer, der understreger dette, er anvendelsen af pseudolån som *smoking* og *farmerfamilie*, som ligeledes påpeger en vilje til at præge en tekst med engelske (/amerikanske) toner.

At engelsk dog stadig er en forholdsvist ny giver af ord inden for disse domæner, viser sig i forskellige forhold, fx i en vis usikkerhed i forhold til ortografi. Det ses bl.a. i artiklen "Jeg er en amerikanerpige", hvor ordet *gay* bruges tre gange i betydningen 'fyr' (*guy*). Det samme ses i artiklen "Ånd er magt", hvor *cace* dukker op som en fejlstavning af *case*. Det tyder alt sammen på, at kendskabet til engelsk udtale og ortografi er begrænset. Derfor vælges der heller ikke altid et direkte lån til at beskrive amerikanske forhold/ting, men danske 'amerikaniserede' ord, som de før nævnte *amerikanerbar*, *amerikanerpige* osv., som udgør en mindre drastisk måde at gøre opmærksom på amerikansk kultur på, end det gør ligefrem at låne direkte fra engelsk. At engelsk i 1960 endnu må betragtes som et for dansk relativt fremmed sprog, ses også på en stor del af de engelske direkte lån, idet der ved disse anvendes citationstegn, fx ved *cotton-song*, *plantations-song* og *blues*, mens dette ikke er tilfældet i numrene fra 1967 og 1974. På bare syv år er engelske lån ikke længere så sjældne i danske tekster. Engelske lån optræder så hyppigt i dansk, at enhver læser kan genkende et engelsk lån som et engelsk ord og vide, hvordan det udtales, og hvad det betyder – og således overflødiggøres brugen af citationstegn.

Ud over de direkte lån og hybriderne, som kan findes i *Vi Unge*, er der betydningslån som *farvede* om negre, der også er et input fra AE, mens de syntaktiske lån viser sig i *at snakke bil og motor* i artiklen "Raggar Killar". Idiomaticke udtryk som *at tjene store penge* peger også på den amerikanske indflydelse. Dertil kommer de oversættelseslån, som man ikke kan undgå at bide mærke i ved læsningen af *Vi Unge*. Et par enkelte britiske udtryk har sneget sig ind, nemlig *blod*, *sved* og *tårer* og den "vrede" ungdom, der nok refererer til *angry young men*. Ellers er det ord som *læderjakke*, der optræder hele fire gange, *læderjakke-ungdommen*, *en skrap fyr (a tough guy)*, *atomalder*, der optræder som oversættelseslån i *Vi Unge* fra 1960.

Figur 25.

De 20 mest anvendte ord i *Vi Unge* 1967:

Ord	Antal	Procent
film	69	10%
film-	39	5,7%
pop-	18	2,6%
England	16	2,3%
USA (Amerika: 5) ⁴⁵	16	2,3%
-film	13	1,9%
sukces	12	1,8%
-klub	11	1,6%
jazz-	11	1,6%
tampax	11	1,6%
foto	10	1,5%
smart	9	1,3%
amerikansk	8	1,2%
foto-	8	1,2%
jazzballet	8	1,2%
-fan	7	1%
amerikaner	7	1%
jazz	7	1%
pick-up	7	1%
pop	7	1%
showbusiness	7	1%

I dette nummer af *Vi Unge* er det særligt *film*, der tematiseres – deraf den høje hyppighed af *film*, *film-* og *-film*, mens musikrelaterede ord optræder med en mindre hyppighed. Til 'film'-sfæren er knyttet ord som *succes*, der i 1967 stavedes *sukces*, hvilket må ses som et forsøg på at akklimatisere ordet til dansk, uden at dette dog siden er blevet fastholdt – og allerede i 1974 staves ordet som i engelsk med to c'er. Der tales i samme forbindelse ofte om *show business*, et nyt begreb i dansk, og betydningslån

⁴⁵ USA ville have indtaget en højere placering på listen med 21 observationer (3,1%), idet *Amerika* forstået som USA optræder med fem ord længere nede på listen.

som *stjerne* om idoler begynder at vise sig i mange tekster. Med Brinks artikel in mente er det dog alligevel interessant, at over halvdelen af de ti hyppigst forekommende engelske låneord stammer fra ungdoms- og populærkulturen. Det gælder ord som *in*, *out*, *droppe*, *okay*, *radio* og *smart*, som også ofte optræder i *Vi Unge*; bl.a. har fx *smart* (i betydningen 'fiks', 'flot', 'moderne') relativt mange observationer i *Vi Unge* fra 1967. Dette forhold mellem hyppigste lån og domænet 'ungdomskultur' tyder således på, at 'ungdomskultur' måske i højere grad end andre er velegnet til ikke bare at overføre nye engelske ord til dansk, men også til at få disse nye ord kanaliseret ud i det almene sprog.

Anderledes end 1967-nummeret ser *Vi Unge*-nummeret fra 1974 ud. Dette er klart domineret af den britiske musik-/beat-kultur på bekostning af den amerikanske filmkultur, som i *Vi Unge* 1967 klart var indholdsmæssigt dominerende. Temaskiftet ses i figur 26, hvor det semantiske domæne 'musik' står som det område, inden for hvilket der kan observeres flest engelske direkte lån og hybrider. 'Film'-kategorien fylder stadig en del, men sammenlagt udgør *beat* og *beat* 6% af alle direkte lån.

Figur 26.

De 20 mest anvendte ord i *Vi Unge* 1974:

Ord	Antal	Procent
LP	49	7%
beat-	30	4,5%
succes	24	3,5%
England	22	3,2%
film	22	3,2%
film-	21	3,1%
USA (Amerika: 1)	19	2,8%
hit	16	2,3%
idol	16	3,2%
LP-plade	14	2,0%
TV	12	1,7%
album	11	1,6%
beat	11	1,6%
tampon	10	1,5%
hitliste	9	1,3%
fanclub	8	1,2%
radio	8	1,2%
show	8	1,2%
-succes	7	1,0%
popmusik	7	1,0%
single	7	1,0%

En i dette nummer i øvrigt interessant observation er, at *Amerika* kun bruges én gang i hele bladet, og at der derfor ikke, som i 1967, er tale om, at *Amerika/USA* er oftere nævnt end *England*. Det tyder på, at orienteringen i hvert fald i dette nummer af *Vi Unge* har drejet sig mere mod *England* og en anelse væk fra *USA*.

3.3.2.4. Semantiske domæner i *Vi Unge* fra 1960, 1967 og 1974

'Musik', 'ungdomskultur' og 'sociale forhold og samfund' er de områder, der oftest optræder i *Vi Unge* fra 1960. At 'musik' fylder mest i de to *Vi Unge*-blade fra 1960 (hele 27,8% af de direkte lån/hybrider stammer herfra), stemmer godt overens med, at *jazz* i disse to blade er højt placeret på listen over hyppigste ord. Sammenlignet med numrene fra 1967 og 1974 er det bemærkelsesværdigt, at 'job' (4,2%) samt 'sociale forhold og samfund' (5,6%) i 1960-nummeret er så højt rangeret på listen over domæner med flest engelske direkte lån og hybrider.

Figur 27.

Vi Unge 1960

Ord	Antal	Procent
Musik	60	29,70%
Ungdomskultur	31	16,35%
Sociale forhold, samfund	12	5,94%
Job	9	4,46%
TV, radio	8	3,96%
Sport og spil	7	3,47%
Turisme	7	3,47%
Film, kunst, litteratur, teater	5	2,48%
Mad og nydelsesmidler	4	1,98%
Økonomi	4	1,98%
Hus og hjem	3	1,49%
Krop, helse, sundhed	2	0,99%
Transport	1	0,50%
Jura	1	0,50%
Mode og beklædning	1	0,50%
Ved ikke	47	23,28%
I alt	202	100%

Indholdsmæssigt er der således to hovedtemaer, som går igen i *Vi Unge*-numrene fra 1960: Arbejdsvilkår, uddannelse og politik over for det, der kan rubriceres som fænomener udelukkende tilhørende ungdomskultur og musik, fx artiklen om de såkaldte 'raggar killars'. Bladet er rigeligt

udstyret med reklamer og annoncer, der også henvender sig til ungdommen. Indledende forklares formålet med bladet:

Formålet med "VI UNGE" er at samle stof om aktuelle ungdomsproblemer, såvel faglige som sociale og kaste dem op til debat. Det er naturligvis storbyens ungdom "VI UNGE" først og fremmest henvender sig til [...]. (*Vi Unge*, nr. 1, 1960).

Vi Unge fra 1960 markerer sig ved denne todelte hensigtserklæring, som til dels forklarer, at der ikke optræder helt så mange engelske lån her, som i de senere numre, hvor hensigten med bladet har ændret sig:

Vi Unge er den danske ungdoms eget blad, hvor tidens problemer og interessante emner sættes under debat. Derfor henvender vi os til Dem. [...]. Vi sætter alle sejl til for at gøre Danmarks bedste ungdomsblad endnu bedre. Endnu mere alsidigt. Endnu mere underholdende. (*Vi Unge* 1967: 4, min understregning).

Her er det ikke faglige og sociale, men "interessante" og "underholdende" emner, der tages op, og det er derfor ikke overraskende, at populær- og ungdomskultur fylder samtlige af bladets sider både i 1967 og også i 1974.

I *Vi Unge* fra 1960 tegner der sig en klar polarisering af artiklerne ift. engelske lån, idet visse emner slet ikke ansporer til anvendelse af engelske lån, mens andre i høj grad appellerer til brug af engelske låneord. De 202 direkte lån eller hybrider, som er fundet i de to numre af *Vi Unge* fra 1960, er således langtfra jævnt fordelt. Snarere er der tale om, at lånene klumper sig sammen omkring betydningsfæren 'ungdomskultur', som er særligt fremmede for brugen af engelske lån. Det ses bl.a. i artiklen "Slap a'", hvor låneordene tegner sig for 3,5% af teksten, og i "Jeg er en amerikanerpige", hvor lånene fylder ca. 4% af artiklens tekst. 'Musik' er et andet domæne, der ansporer til inddragelse af engelske lån, således som det fremgår af artiklen "Jazz", der tæller op til hele 6,1% engelske lån, hvilket er en høj hyppighed sammenlignet med den samlede hyppighed af engelske lån for hele bladet, som kun er på ca. 1,1%. Den lave hyppighed for hele *Vi Unge* skyldes, at de øvrige artikler om arbejdsvilkår, uddannelse og politik, der ikke i samme grad fremmer brugen af engelske lån, fx artiklen "Foran valget" med kun 0,1% engelske låneord samt "Septemberforliget" med 0,3% og "Sidste etape" med 0% lån. På trods af, at engelsk ifølge den primære undersøgelse har leveret mange ord til dansk inden for domænet 'politik', så viser denne optælling, at der i hvert fald ikke i 1960 anvendes ret mange lån, når der skal skrives om politik.

Ser man på *Vi Unge* syv år senere, tegner der sig et anderledes billedet: Lånene fordeler sig mere jævnt over artiklerne og bladets øvrige indhold. Samtidig er der ikke tale om samme tematiske spredning, idet det er 'film' og 'musik', altså populærkulturelle emner, der fylder på bekostning af 'job' og 'sociale forhold og samfund':

Figur 28.

Vi Unge 1967

Ord	Antal	Procent
Musik	176	26%
Film, kunst, litteratur, teater	153	22,5%
Krop, helse, sundhed	57	8,4%
Ungdomskultur	43	6,3%
IT og teknik	36	5,3%
Mode og beklædning	30	4,4%
TV, radio	23	3,4%
Turisme, fritid, hobby	19	2,8%
Transport	11	1,6%
Hus og hjem	11	1,6%
Sport og spil	10	1,5%
Mad og nydelsesmidler	7	1%
Militær, politi	5	0,7%
Job	4	0,6%
Økonomi	2	0,3%
Natur	2	0,3%
Sociale forhold, samfund	2	0,3%
Jura	1	0,1%
Ved ikke	89	13%
I alt	681	100,1%

Den højere hyppighed af ord inden for 'krop, helse sundhed' skyldes det stigende antal reklamer for fx tamponer, make up og andre produkter inden for skønheds- og kropspleje; og det er ligeledes reklamer, der er skyld i den lille stigning i antal ord fra betydningsområderne 'IT og teknik' samt

'mad og nydelsesmidler'. I 1967-nummeret optræder til forskel fra begge numre fra 1960 også artikler om mode og tøj, hvilket sammen med det øgede antal reklamer kan være en indikation på, at de danske unge er blevet et mere købedygtigt publikum.

Den øgede andel af ord inden for 'krop, helse sundhed' og 'mad og nydelsesmidler' ses også i *Vi Unge*-bladet fra 1974, hvor der er endnu flere annoncer og reklamer for mode, make up, LP'er, kameraer, Coca Cola, grammofoner osv. Den største forskel fra 1967-nummeret og det fra 1974 er, at 'musik' i 1974 er det semantiske domæne med suverænt flest observationer. 'Film', der i 1967 havde flest observationer, finder i dette nummer ikke nær så stor en plads:

Figur 29.

Vi Unge 1974

Ord	Antal	Procent
Musik	355	51,6%
Film, kunst, litteratur, teater	64	9,3%
Ungdomskultur	55	8%
TV, radio	36	5,2%
Mad og nydelsesmidler	20	2,9%
Krop, helse, sundhed	18	2,6%
IT, teknik	14	2,0%
Mode og beklædning	13	1,9%
Transport	6	0,9%
Turisme	6	0,9%
Økonomi	5	0,7%
Sport og spil	4	0,6%
Hus og hjem	4	0,6%
Job	3	0,4%
Videnskab	2	0,3%
Reklame	1	0,1%
Politik	1	0,1%
Militær, politi	1	0,1%
Ved ikke	80	11,6%
I alt	688	99,8%

Som nævnt skyldes dette tematiske retningsskifte ikke en generel tendens til, at musik i 1974 er blevet mere populært end film, men blot, at *Vi Unge* fra nummer til nummer tematiserer forskellige områder inden for populær- og ungdomskulturen. Overordnet set er der altså ikke den store forskel på de senere numre af *Vi Unge*, der er præget af udelukkende at beskæftige sig med populære emner, mens løn- og ansættelsesforhold i modsætning til 1960-bladet fylder forsvindende lidt. Noget, der også vidner om denne drejning fra et mere 'seriøst' blad, er den fri holdning til kærlighed og sex, som afspejles i de mange brevkasser, hvor læsernes private problemer med kærester, forældre og sex behandles.

3.3.2.5. Amerikansk engelske og britisk engelske ord ift. semantisk domæne i *Vi Unge*

Forholdet mellem amerikansk engelske/britisk engelske ord⁴⁶ og semantisk domæne er ligeledes blevet undersøgt med henblik på at se, om der eksisterer en sammenhæng mellem de to, og om dette stemmer overens med det, som den primære undersøgelse viste på samme område, hvor der imidlertid til forskel fra denne case var tale om en registrering af de nye ord ud fra etymologisk rod (se figur 8 og 9). Dette vil blive gjort for hvert enkelt *Vi Unge*-nummer og siden samlet for alle numre:

---

⁴⁶ Med 'amerikansk engelske' og 'britisk engelske ord' menes igen ord med *kontekstbetinget* rod.

Figur 30.

Vi unge 1960

	Antal amerikansk engelske ord	Antal britisk engelske ord	Valid procent: amerikansk engelske ord	Valid procent: britisk engelske ord
Hus og hjem	3	0	2,59	0,00
Musik	57	0	49,14	0,00
Film, kunst, litteratur, teater	3	0	2,59	0,00
Ungdomskultur	26	3	22,41	2,59
TV, radio	1	0	0,86	0,00
Turisme, fritid, hobby	6	0	5,17	0,00
Mad og nydelsesmidler	2	0	1,72	0,00
Job	2	0	1,72	0,00
Økonomi	3	1	2,59	0,86
Sociale forhold, samfund	9	0	7,76	0,00
Total	112	4	96,55	3,45

Figur 31.

Vi Unge 1967

	Antal amerikansk engelske ord	Antal britisk engelske ord	Valid procent: amerikansk engelske ord	Valid procent: britisk engelske ord
Sport og spil	2	2	0,48	0,48
Hus og hjem	0	7	0,00	1,69
Musik	111	31	26,75	7,47
Film, kunst, litteratur, teater	147	3	35,42	0,72
Ungdomskultur	17	1	4,10	0,24
Mode og beklædning	15	3	3,61	0,72
TV, radio, presse	18	1	4,34	0,24
Transport	0	3	0,00	0,72
Turisme, fritid, hobby	7	5	1,69	1,20
Mad, drikke, nydelsesmidler	6	1	1,45	0,24
Krop, helse	15	8	3,61	1,93
IT og teknik	7	1	1,69	0,24
Natur	0	2	0,00	0,48
Økonomi	2	0	0,48	0,00
Total	347	68	83,61	16,39

Figur 32.

Vi Unge 1974

	Antal amerikansk engelske ord	Antal britisk engelske ord	Valid procent: amerikansk engelske ord	Valid procent : britisk engelske ord
Sport og spil	0	2	0,00	0,48
Politik	0	1	0,00	0,24
Musik	146	85	35,27	20,53
Film, kunst, litteratur, teater	60	1	14,49	0,24
Ungdomskultur	23	4	5,56	0,97
Mode og beklædning	3	1	0,72	0,24
TV, radio, presse	34	0	8,21	0,00
Videnskab	0	1	0,00	0,24
Transport	3	0	0,72	0,00
Turisme, fritid, hobby	3	3	0,72	0,72
Mad, drikke, nydelsesmidler	14	2	3,38	0,48
Job	2	0	0,48	0,00
Krop, helse, sundhed	10	0	2,42	0,00
IT, teknik	11	0	2,66	0,00
Økonomi	5	0	1,21	0,00
Total	314	100	75,85	24,15

Figur 33.

Vi Unge alle år

I alt	Antal amerikansk engelske ord	Antal britisk engelske ord	Valid procent: amerikansk engelske ord	Valid procent: britisk engelske ord
Sport og spil	2	4	0,21	0,42
Politik	0	1	0,00	0,11
Hus og hjem	3	7	0,32	0,74
Musik	314	116	33,23	12,28
Film, litteratur, kunst, teater	210	4	22,22	0,42
Ungdomskultur	66	8	6,98	0,85
Mode og beklædning	18	4	1,90	0,42
TV, radio, presse	53	1	5,61	0,11
Videnskab	0	1	0,00	0,11
Transport	3	3	0,32	0,32
Turisme, fritid, hobby	16	8	1,69	0,85
Mad, drikke, nydelsesmidler	22	3	2,33	0,32
Job	4	0	0,42	0,00
Krop, helse, sundhed	25	8	2,65	0,85
IT, teknik	18	1	1,90	0,11
Økonomi	10	1	1,06	0,11
Natur	0	2	0,00	0,21
Sociale forhold og samfund	9	0	0,95	0,00
Total	773	172	81,80	18,20

'Musik', 'film, litteratur, kunst, teater' og 'ungdomskultur' er de tre domæner, omkring hvilke de fleste engelske låneord samler sig, og det er tydeligt, at det er amerikansk kultur, der er den primære giver. Decideret ungdomskultur fylder mod forventning ikke så meget i *Vi Unge*, og slet ikke ift. 'musik' og 'film'. Dette hænger dog sammen med selve opdelingen i domæner, idet 'musik' og 'film' i høj grad kan betegnes som populærkulturelle fænomener og dermed også en del af ungdomskulturen.

Betragter man kategorien 'musik' i de tre *Vi Unge*-numre, er det interessant at se, hvordan amerikansk musikkultur går fra at være den primære påvirkningskraft for i 1974 at måtte dele denne position med britisk musikkultur. I 1960-nummeret er det primært jazz-beslægtede ord, der fylder, hvilket forklarer, at amerikansk musikkultur i dette nummer er dominerende, men i numrene fra 1967 og 1974 fordeler musik-relaterede ord og udtryk sig mere jævnt mellem amerikanske og britiske kontekster, og det selvom den primære undersøgelse viste, at amerikansk engelske ord er overrepræsenteret inden for kategorien 'musik', og at der faktisk slet ikke er kommet nogen nye ord fra BE til dansk fra dette betydningsområde (se figur 8). En forklaring på, at 'musik' i 1974 er domineret af britisk engelske udtryk og ord, er, at jazzens storhedstid på dette tidspunkt er forbi, mens den britisk-inspirerede rock og pop er på sit højeste. Hyppighedsundersøgelsen her nuancerer således den primære undersøgelse ved at afsløre, at en optælling af ord inden for kategorien 'musik' sammenholdt med etymologisk rod ikke automatisk kan føre til konklusionen, at det udelukkende er amerikansk kultur, der har påvirket dansk, idet der i 1967 og 1974 i stigende grad ift. i *Vi Unge* fra 1960 anvendes musikrelaterede ord i britiske kontekster. Endnu en indikation på, at England er et af de førende lande og helt på højde med USA inden for populærmusik, er antallet af de nævnte britiske og amerikanske bands, der optræder i bladene, og som her oplistes blot for at nuancere billedet af britisk kontra amerikansk musikkultur i dansk ungdomskultur:

Figur 34.

<i>Vi Unge</i> 1967	Antal	Procentandel af alle musiknavne/bands
Amerikanske bands, i alt	85	43%
Heraf: Elvis Presley	34	17,2%
Britiske bands, i alt	86	43,4%
Heraf: The Beatles	15	7,6%

Heraf: The Rolling Stones	7	3,5%
Danske bands, i alt	27	13,6%
Antal bands/musikere i alt	198	100%

Figur 35.

<i>Vi Unge 1974</i>	Antal	Procentandel af alle musiknavne/bands
Amerikanske bands, i alt	122	36%
Heraf: Elvis Presley	28	8,3%
Britiske bands, i alt	196	58%
Heraf: The Beatles	31	9,1%
Heraf: The Rolling Stones	12	3,5%
Danske bands, i alt	21	6,2%
Antal bands/musikere i alt	339	100,2%

Betragter man således britisk kontra amerikansk påvirkning ud fra, hvilke musiknavne, der optræder, fremkommer et andet indtryk end det, tabellerne over semantiske domæner i 1967 og 1974 gav. I 1967 nævnes amerikanske bands 43% og britiske bands 43,4% af det samlede antal gange, et band eller en musiker med engelsk navn optræder i *Vi Unge*, hvilket ikke svarer til det, figur 31 viste, hvor amerikansk engelske ord fylder meget mere end britisk engelske ord inden for 'musik'. Også i 1974 er det tydeligt, at de britiske bands og musikere er de amerikanske overlegne med en procentandel på 58% af alle nævnte engelske bands, hvilket heller ikke svarer til det, som figur 32 viste, hvor amerikansk engelske ord inden for 'musik' udgør 35,27% over for 20,53% ord fra BE. Alt dette viser, at der ikke nødvendigvis kan siges noget om den kulturelle påvirkning ud fra antallet af låneord ift. semantisk domæne, men at også andre parametre for nuancerings skyld kan/bør inddrages. For selvom den primære undersøgelse og denne analyse af rod og semantisk domæne ikke tegner et billede af BE som dominant inden for 'musik', så tegner der sig i denne optælling af bandnavne et andet billede. Et uddrag af *Vi Unge 1974* kan ligeledes uddybe dette:

Vi Unges gennemgang af beatmusikkens mest indflydelsesrige beatgrupper er baseret på udviklingen i England. Det var de grupper, der for alvor var med til at danne grundlaget for halvfjersernes musik. Med et slag var England verdens navle når det gjaldt musik, og England er stadig centrum for en god del af popmusikken.

Selvfølgelig er USA forrest i popmusikken med rock & roll-bølgen. Men det var englænderne, der tog den op og udnyttede den langt bedre end amerikanerne. (*Vi Unge 1974*: 33).

Dette peger også på, at den danske ungdom primært får impulser fra den britiske musikscene. En indikator for amerikansk musikkulturs svækkede indflydelse kan desuden ses i, hvilke navne der er

'hotte'. Fx nævnes *Elvis* i 17,2% af tilfældene i 1967, mens kongen af rock 'n' roll kun nævnes i 8,3% af tilfældene i 1974 – altså en markant nedgang. For *Beatles* og *The Rolling Stones*' vedkommende synes populariteten omvendt usvækket. Så selvom der ifølge den primære undersøgelse kommer mange nye ord ind i dansk fra USA inden for musik, er det ikke nødvendigvis lig med, at det er amerikansk musikkultur, der er toneangivende på dette område.

3.4. Sammenfatning

Af flere grunde har case 1 og case 2 været nødvendige. For det første, fordi den primære undersøgelse, der er baseret på *etymologiske* og ikke kulturelle kriterier for rodbestemmelse af ord, kun har *antyd*et graden af den *kulturelle* påvirkningskraft fra amerikansk og britisk kultur. Dernæst er en hyppighedsanalyse af denne art nuancerende ift. den faktiske anvendelse af engelske lån også inden for mere snævre fagdiskurser, og røber samtidig noget om hyppigheden af engelske lån i løbende tekster i modsætning til den primære undersøgelse, der ikke kan sige noget om, hvorvidt de nye ord anvendes i praksis, og hvor ofte det sker.

Begge cases tjener dermed formålene 1) at sætte resultaterne fra den primære undersøgelse i perspektiv, særligt i forhold til rod og semantisk domæne, 2) at kortlægge, hvordan andelen af lån ser ud inden for en snæver fagdiskurs og 3) at se, hvordan lånene optræder i det faktisk anvendte sprog på det ungdoms-/populærkulturelle område. Dette er gjort for at kunne komme frem til et mere præcist billede af den påvirkningskraft, som hhv. amerikansk kultur og britisk kultur har udøvet på dansk.

4. Konklusion

Projektet er som udgangspunkt et todelt projekt med det overordnede formål at foretage en systematisk analyse af den amerikansk engelske (og engelsksprogede) påvirkning af det danske sprog i perioden 1945-75 ud fra den grundlæggende tese, at der kan spores en sammenhæng mellem USA's stadigt voksende kulturelle indflydelse i Danmark i perioden 1945-1975 og udviklingen af dansk sprog.

Den primære undersøgelse

Det er i den primære undersøgelse blevet efterprøvet, om den amerikanske kulturelle indflydelse i perioden 1945-75 kan spores i den sproglige udvikling af dansk sprog forstået som en udvidelse af dansk ordforråd igennem engelske lån. Det er et faktum, at der i tiden efter 2. Verdenskrig er kommet mange engelske ord til dansk, men det er endnu ikke klarlagt, hvorvidt de engelske lån skyldes amerikansk engelsk (AE) påvirkning eller britisk engelsk (BE) påvirkning. Da der hidtil kun er udgivet værker over nye *engelske* ord i dansk, har den primære undersøgelse først og fremmest krævet en metode til at fastlægge, hvorvidt de engelske lån hidrører fra AE eller BE. Til at begynde med blev det forsøgt at foretage en sådan skelnen alene på baggrund af kontekstlæsninger for de nye engelske ord i dansk, men kravet om validitet gør en rodbestemmelse af de engelske lån udelukkende på baggrund af kontekstlæsninger uhyre omfattende og således ikke mulig inden for en realistisk tidsramme. En inddeling i AE og BE har således kun været mulig at foretage på basis af etymologiske kriterier. Etymologi alene kan dog ikke forklare forholdet mellem kulturel og sproglig amerikansk påvirkning på dansk, som det var projektets sigte at gøre, idet rent sproglige parametre intet røber om lånevejen for et ord. Derfor kan den primære undersøgelse ikke alene sige noget om, hvorvidt det er amerikansk kultur, der ift. britisk har været den dominerende i påvirkningen af dansk kultur i den pågældende periode. Det er dette, der motiverer den sekundære undersøgelse, som netop er baseret på kontekstbetingede rodbestemmelser af de engelske lån ud fra deres anvendelse i praksis.

Den primære undersøgelses resultater viser med al tydelighed, at engelsk sprog har været den største ikke-danske leverandør af nye ord til dansk i perioden 1945 til 1975 ift. andre sprog. Alligevel er der ikke grund til at frygte for dansk sprogs fremtid, idet de fleste nye ord i dansk fra 1945 til 1975 er danske nydannelser. Derudover viser den etymologiske rodbestemmelse af de engelske nye ord i dansk en overrepræsentation af amerikansk engelske ord over hele perioden. Antallet af amerikansk

engelske lån når sit højeste punkt i 1960'erne, men begynder at falde fra starten af 1970'erne, hvilket dog også kan være betinget af de anvendte kilders tidsmæssige afgrænsninger.

Derudover er det ud fra den primære analyse muligt at karakterisere de nye engelske ord således: Der lånes først og fremmest igennem direkte lån, og det er primært substantiver, der lånes. Derudover lånes der i høj grad ud fra ægte behov (fuldlån), mens supplementslån til allerede eksisterende ord eller pseudolån ikke optræder nær så ofte, hvilket også hænger sammen med, at pseudolån ikke så hyppigt som andre lånetyper bliver optaget i de anvendte kilder. Dog peger tilstedeværelsen af supplementslånet og pseudolånet på, at det ikke sjældent er engelsk sprogs (/AE's) prestige eller imagepleje, der motiverer lån. De her nævnte karakteristika er generelle for alle engelske lån og siger udelukkende noget om den overordnede måde at låne engelske ord på i dansk. Kun i analysen af fordelingen af lån på semantiske domæner viser der sig nævneværdige forskelle mellem BE og AE: Områder, der specifikt er præget af amerikansk engelske ord, er 'politik', 'ungdomskultur', 'musik' samt 'mode og beklædning', mens de britisk engelske ord særligt samler sig omkring domænerne 'sport og spil', 'politik', 'mode og beklædning' samt 'transport'. Overraskende nok optræder der ifølge denne undersøgelses kilder ingen britisk engelske ord inden for 'musik'.

Den sekundære undersøgelse

Et lidt andet indtryk efterlader den sekundære undersøgelse med sine to cases over hhv. *Salgets og reklamens terminologi* og fire *Vi Unge*-blade.

Case 1 viser andelen af direkte lån og hybrider i reklame- og marketingsordbogen *Salgets og reklamens terminologi* med sigtet at afklare forholdet mellem ægte danske termer og (amerikansk) engelske termer inden for domænet 'marketing og reklame', der i den primære undersøgelse ikke udviste nogen signifikant andel af engelske lån. Case 1 modviser imidlertid dette, idet der kun kan registreres meget få ægte danske ord/udtryk i *Salgets og reklamens terminologi*. Opslagsværket er dermed udtryk for et forsøg på en implementering af en (amerikansk) engelsk funderet begrebsverden ud fra et ægte behov, fordi der ikke i forvejen findes danske tilsvarende begreber og ord. Desuden er de tilsyneladende direkte lån, dvs. lån, der næsten er identiske med udgaven på originalsproget, men som enten er simplificeret eller tilført forklarende led, tegn på, at den danske marketings- og reklamebranche foretrækker engelske udtryk frem for danske. Case 1 peger dermed på engelsk som det primære sprog inden for 'marketing og reklame', og på, at der ville være flere engelske lån i den primære undersøgelse, hvis også fagsprog havde figureret i de anvendte kilder.

Case 2 undersøger forholdet mellem engelske lån og domænet 'ungdomskultur' ud fra ungdomsmagasinet *Vi Unge* med udvalgte numre fra 1960, 1967 og 1974. Der er tale om en optælling og en analyse af engelske direkte lån og hybrider med sigtet at vise, hvor hyppigt de engelske lån anvendes i en autentisk tekst inden for domænet ungdoms- og populærkultur, og ligeledes, hvordan forholdet mellem AE og BE arter sig særligt i forhold til semantiske domæner. I modsætning til den primære undersøgelse rodbestemmes AE og BE ud fra kontekst og ikke etymologi, således at et ord regnes for amerikansk engelsk, hvis det anvendes om amerikanske forhold eller i en amerikansk sammenhæng. Dette giver et noget andet billede af forholdet mellem AE og BE, end det, der fremkom af den primære undersøgelse.

En optælling af engelske lån i de udvalgte *Vi Unge*-blade viser, at ordhyppigheden af engelske lån ligger på omtrent 1,78% af alle ord i teksterne, hvilket er en relativt lav hyppighed. Også dette tyder på, at der ikke fare for et 'ameridansk'. Alligevel kan det mærkes, at teksttype og genre har betydning for hyppigheden af lån: Resultatet af analyserne af *Vi Unge* viser en lidt højere hyppighed end resultater af andre mere generelle undersøgelser gør, som omfatter flere forskellige teksttyper og genrer.

I forhold til fordelingen af britisk engelske og amerikansk engelske ord i *Vi Unge*, viser der sig, ligesom ved den primære undersøgelses analyse baseret på etymologisk rodbestemmelse, en overrepræsentation af lån fra AE, idet over halvdelen af de engelske ord i *Vi Unge* er amerikansk engelske ord og begreber. Derudover er andelen af amerikansk engelske ord hele tiden større end andelen af de britisk engelske, om end dette forhold udlignes en smule i *Vi Unge*-bladet fra 1974. Fordelingen af britisk engelske og amerikansk engelske ord i *Vi Unge* er imidlertid også forårsaget af den tematiske indholdskomposition. Fx er *Vi Unge*-bladet fra 1967 centreret omkring temaet 'film', hvor engelske ord i amerikanske kontekster dominerer, mens 1974-nummeret præges af musikstof, der i højere grad er præget af engelske ord i britiske kontekster. Det er derfor ikke muligt at ophæve den faldende andel af amerikansk engelske ord og den samtidigt stigende andel af britisk engelske ord i *Vi Unge* 1974 til en generel tendens. Til gengæld er det tydeligt, at engelske lån i løbet af de fire udvalgte *Vi Unge*-blade med stadig større hastighed akklimatiseres til dansk, og som umiskendeligt udtryk for det øgede kendskab til engelsk blandt danskerne kan det observeres, at der ikke så ofte anvendes citationstegn omkring engelske lån i de sidste *Vi Unge*-numre, som der gjorde i de første.

Samlet vurdering

Dominansen af bestemte semantiske domæner fra hhv. BE eller AE, som det blev undersøgt i den primære undersøgelse, undersøges også i *Vi Unge* – vel at mærke ud fra en kontekstbetinget rodbestemmelse af de engelske lån. I modsætning til resultaterne af den primære undersøgelse, ifølge hvilken ingen observationer inden for 'musik' kommer fra BE, viser det sig i denne case, at 'musik'-domænet i høj grad er præget af britisk kultur: Analyserne af *Vi Unge* fra 1967 og 1974 samt optællingerne af de i de to numre nævnte britiske bands viser, at den danske ungdom modtager masser af impulser fra den britiske musikscene. Den amerikansk engelske indflydelse på musikfronten viser sig kun dominerende i *Vi Unge* fra 1960, hvor udelukkende amerikansk engelske ord præger 'musik'-kategorien. Dette vidner om, at den primære undersøgelse ikke alene kan sige noget om, hvorvidt et eksempelvis amerikansk engelsk ord er lig med amerikansk *kulturel* påvirkning og det kommer til udtryk i en tydelig diskrepans mellem udfaldet af den primære undersøgelse og udfaldet af hyppighedsanalyserne af *Vi Unge*.

Overordnet set viser resultaterne af den primære og den sekundære undersøgelse dog klart, at AE uden tvivl har udøvet den primære påvirkning på dansk sprog og store dele af dansk kultur. Ikke kun har AE leveret flest nye ord (af de engelske) – og også langt flere, end andre udenlandske sprog har gjort – AE har også været den stærkeste påvirkningskraft på dansk inden for det ungdoms- og populærkulturelle i tiden efter 2. Verdenskrig. En isoleret etymologisk analyse eller en isoleret kontekstbetinget analyse af engelske lån ville ikke kunne give nogen svar på, om amerikansk engelsk har påvirket dansk sprog og kultur. Tilsammen nuancerer de to typer undersøgelser imidlertid hinanden og giver et klarere billede af den amerikanske kulturelle påvirkningskraft på dansk og også et indtryk af inden for hvilke områder, dette primært er sker.

5. Litteratur

- Agresti, Alan og Barbara Finlay (2009): *Statistical Methods for the social sciences* 4. udg., Pearson Education International, London.
- Bergenholtz, Henning (1989): *Frekvensordbog baseret på danske romaner, ugeblade og aviser 1987-1988*. Gads Forlag, København.
- Bojsen, Else (1989): "Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse?" I: *Sprog i Norden 1989*, s. 39-46.
- Brink, Lars (1988): "Nordens folkesprog i fare?" I: *Nyt fra Sprognævnet 1988/4*, s. 4-7. København.
- Carstensen, Broder (1963): "Englische Einflüsse auf die deutsche Sprache nach 1945". I: Carstensen, B. og Galinsky, H.: *Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte*. 1967, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg.
- Chrystal, Judith Ann (1988): *Engelskan i svensk dagspress*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74. Esselte Studium. Stockholm.
- Galinsky, Hans (1952): *Die Sprache des Amerikaners. Eine Einführung in die Hauptunterschiede zwischen amerikanischem und britischem Englisch der Gegenwart*. Bd. II. F. H. Kerle Verlag, Heidelberg.
- Galinsky, Hans (1963): "Stylistic Aspects of Linguistic Borrowing: A Stylistic View of American Elements in Modern German". I: Carstensen, B. og Galinsky, H.: *Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte*. 1967, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg.
- Gellerstam, Martin (1973): "Etymologiske frekvenser i det centrala ordförrådet." I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 23, s. 70-79. Helsingfors.
- Hornby, A. S. (2010): *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford University Press. Oxford.
- Jarvad, Pia (1984): *Nye ord i dansk 1955-1975*, Gyldendal, København.
- Jarvad, Pia (1995): *Nye ord. Hvorfor og hvordan?* Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S. København.
- Jarvad, Pia (2001): *Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab*. Gyldendal. København.
- Kristoffersen, Erik (1965): *Salgets og reklamens terminologi*. Dansk Salgs- og Reklameforbund.

København.

Ljung, Magnus (1988): *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska.*

Bokförlaget Trevi, Stockholm.

Lund, Jørn (1989): *Okay? Amerikansk påvirkning af dansk.* Dansk lærerforening. København.

Maegaard, B. Og Ruus, H. (1986): *Hyppige Ord i Danske Aviser, Ugeblade og Fagblade.* Bd. 1-2.

Gyldendal, København.

Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal (1986): Udg. af Svenska Språknämnden. Stockholm.

Nyord i norsk 1945-75 (1982): Red. af Leira, V. og udg. af Norsk Språkråd. Oslo.

Ordbog over det danske sprog. Supplement. Bd. 1-5. (1992-2005): Udg. af Det danske Sprog og

Litteraturselskab. København.

Panten, Günter (1958): *Die Amerikanismen im "Manchester Guardian Weekly" (1948-54).*

Mainzer Amerikanistische Beiträge, Bd. 2, München.

Shapiro, Irving J. (1981): *Dictionary of Marketing Terms.* Littlefield, Adams & Company. Totowa.

Sørensen, Knud (1973): *Engelske lån i dansk.* Dansk Sprognævns skrifter, nr. 8. København.

Sørensen, Knud (1995): *Engelsk i dansk. Er det et must?* Munksgaards Sprogserie, Munksgaard

København.

Sørensen, Knud (1997): *A Dictionary of Anglicisms in Danish.* Munksgaard, København.

Vi Unge 1960, nr. 1. Udgivet af Faglig Ungdom, København.

Vi Unge 1960, nr. 2. Udgivet af Faglig Ungdom, København.

Vi Unge 1967, nr. 1. Udgivet af Bærentzen & Co. A/S (1967). København.

Vi Unge 1974, nr. 1. Udgivet af Forlaget Sabroe A/S og Forlaget Carl W. Bærentzen & Co. A/S.

København.

Webster, Richard (1952): *Dictionary of Marketing Terms. United States Usage.* Verlag für Recht und Gesellschaft AG. Basel.

Internetkilder:

1. *Ordbog over det danske sprog* (inklusive supplementsbind): <http://ordnet.dk/ods>

2. Jarvad, Pia: *NYE ORD I DANSK på nettet fra 1955 til i dag:*

<http://dsn.dk/sproghjaelp/nye-ord-i-dansk/nye-ord-i-dansk>

3. Etymologisk ordbog over det engelske sprog: <http://www.etymonline.com>

4. Oxford engelsk ordbog: <http://oxforddictionaries.com/>

6. Bilag ved Sander Ehmsen, stud.soc.

Bilag 1.

Etymologisk rod for nye ord i dansk

Amerikansk engelsk	Antal gunstige	794
	Stikprøvestørrelse	1164
	Procent	68,21
	Usikkerhedstal	2,68
	Nedre grænse	65,54
	Øvre grænse	70,89
Britisk engelsk	Antal gunstige	135
	Stikprøvestørrelse	1164
	Procent	11,6
	Usikkerhedstal	1,84
	Nedre grænse	9,76
	Øvre grænse	13,44
Svensk	Antal gunstige	109
	Stikprøvestørrelse	1164

	Procent	9,36
	Usikkerhedstal	1,67
	Nedre grænse	7,69
	Øvre grænse	11,04
Tysk	Antal gunstige	71
	Stikprøvestørrelse	1164
	Procent	6,1
	Usikkerhedstal	1,37
	Nedre grænse	4,72
	Øvre grænse	7,47
Ikke-amerikansk engelsk	Antal gunstige	370
	Stikprøvestørrelse	1164
	Procent	31,74
	Usikkerhedstal	2,68
	Nedre grænse	29,11
	Øvre grænse	34,46
Ikke-engelsk	Antal gunstige	232
	Stikprøvestørrelse	1164
	Procent	19,93
	Usikkerhedstal	2,29

	Nedre grænse	17,64
	Øvre grænse	22,23

Forklaring

Det interessante ved grafen er de nedre og øvre grænse. Eksempelvis kan man ud fra disse beregninger med 95% sandsynlighed sige, at andelen af amerikansk engelske ord, der kom til Danmark i perioden 1945-75, ligger mellem [65,5;70,9].

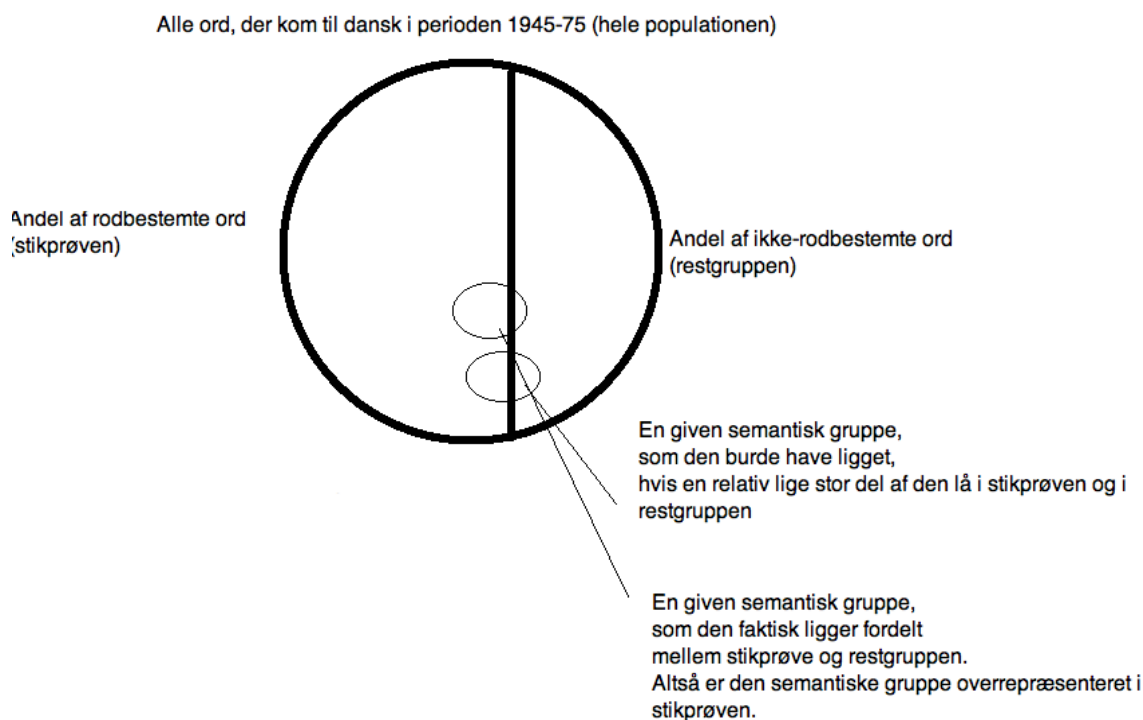
Grunden til, at man udregner sådanne konfidensintervaller, er, at det punktestimat, som er udregnet for fx AE, kun er 'et bedste gæt'. Med disse konfidensintervaller kan man sige noget om, hvor godt det bedste gæt er.

Bilag 2.

Restgruppen

Som det er blevet bemærket, har det ikke altid været muligt at rodbestemme alle fundne låneord i denne undersøgelse. Dette er imidlertid udelukkende et problem, hvis der er en bias, dvs. en rettedhed mod, at det har været særligt svært at rodbestemme ord fra fx BE - dette ville give et skævvredet billede af virkeligheden. For at illustrere dette vil jeg bringe en illustration:

Figur 1.

Den store cirkel udgør alle ord, der kom ind i dansk i perioden 1945-75. Heraf udgør den venstre del de ord, som har været muligt at rodbestemme. Den højre del udgør de ord, som det ikke har været muligt at rodbestemme. Bias betyder her, at et givent semantisk domæne fylder relativt mere (eller mindre) i stikprøven, end det gør i restgruppen. Stikprøven udgør omtrent 60% af populationen, mens restgruppen udgør de resterende 40%. Hvis et semantisk domæne placerer sig med ca. 60% i stikprøven og ca. 40% i restgruppen, vil der altså ikke være nogen bias imod, at denne er over- eller

underrepræsenteret. Selve det faktum, om en semantisk gruppe er overrepræsenteret, underrepræsenteret eller placerer sig retmæssigt, er i sig selv ikke videre interessant. Det interessante kommer, når vi ser på, om nogle af rødderne er over- eller underrepræsenteret i det semantiske domæne. Hvis et semantisk domæne er overrepræsenteret i stikprøven, og en rod er overrepræsenteret i dette semantiske domæne, synes det rimeligt at formode, at roden er overrepræsenteret i stikprøven som helhed. Når eksempelvis et sprog er overrepræsenteret i et semantisk domæne, betegner man det, som at der er *afhængighed* mellem det semantiske domæne og sproget.

For at fastslå, om et semantisk domæne er over- eller underrepræsenteret skal der benyttes statistiske beregninger. Heldigvis er de ikke voldsomt komplicerede, og ethvert moderne statistikprogram beregner dette hurtigt. Først er man dog som menneske nødt til at fastsætte, hvor sikker man vil være på sit resultat. I denne rapport videregives den tradition, at man vil være 95% sikker på, at der ikke godtages et resultat, som er forkert (fx Agresti og Finlay 2009:110). I illustrationen vil det altså sige, at vi vil være 95% sikker på, at den givne semantiske gruppe *ikke* placerer sig relativt ligeligt mellem restgruppen (40%) og stikprøven (60%). Principielt kan vi ikke sige, at restgruppen og stikprøven tilsammen udgør helle populationen. Det er ikke umuligt at forestille sig, at der er kommet ord ind i det danske sprog i perioden 1945-75, som Pia Jarvad og Knud Sørensen ikke har fået med i deres undersøgelser. Derfor bør man principielt forestille sig, at det, vi her kalder populationen, kun er en stor stikprøve af alle de ord, der er kommet til dansk i den omhandlende periode.

Fremgangsmåden her er at teste, om der er *afhængighed* mellem stikprøven og nogle af de semantiske domæner. Derpå undersøges det, om der er *afhængighed* mellem de fundne semantiske domæner og rødderne (eksempelvis AE). For at undersøge, om eksempelvis AE er overrepræsenteret i undersøgelsen som helhed, er det kun interessant at se, om det er overrepræsenteret i nogle af de semantiske domæner, som der er afhængighed i ift. stikprøven. Generelt er det jo vældigt interessant, om AE har haft en særlig påvirkning på et givent semantisk domæne, men hvis dette placerer sig normalt i stikprøven, er det ikke interessant at teste ift. validiteten af undersøgelsen. For at gøre alt dette kan man lave en ”*test for uafhængighed*”, en såkaldt χ -test. Herved fremkommer nogle tal for, om der er afhængighed mellem bestemte semantiske domæner og rødder. Her er et uddrag af en resultatet fra en sådan test:

Figur 2.

		Sport og spil	Musik	IT og teknik
Stikprøven	Antal fund	45	51	65
	Forventet antal fund	50	36,3	78,2
	Justeret residual	-1,2	4,3	-2,5
Restgruppen	Antal fund	35	7	60
	Forventet antal fund	30	21,7	46,8
	Justeret residual	1,2	-4,3	2,5

Af statistiske årsager, som jeg ikke vil komme ind på her, da det er forholdsvist teknisk, skal *de justerede residualer* ligge uden for intervallet $[-1,96; 1,96]$ for at man kan være 95% sikker på, at der er afhængighed mellem et semantisk domæne og stikprøven (Agesti og Finlay 2009: 592). Et residual siger her noget om forholdet mellem forventede antal fund og det faktiske antal fund. Helt konkret kan vi se, at idet stikprøven udgør 60% af populationen, så burde der være fundet 50 ord fra domænet 'sport og spil'. Imidlertid er der kun fundet 45. Det justerede residual er dog kun på -1,2 og altså ikke *uden for* $\pm 1,96$. Det vil altså sige, at vi ikke med den fejlmargen på 5% kan sige, at der er en bias ift. 'sport og spil'. Derimod kan vi sige, at 'musik' er *signifikant* overrepræsenteret i stikprøven, og at 'IT og teknik' er *signifikant* underrepræsenteret, da deres justerede residualer begge ligger uden for $\pm 1,96$.⁴⁷

Man kan se, at 'musik' er overrepræsenteret, fordi det justerede residual er positivt. Rent intuitivt giver det også god mening, at den er overrepræsenteret, når der er fundet 51 observationer i denne gruppe, mens man kunne forvente, at der var 36,1. Minus på residualbet betyder altså, at der er færre ord i stikprøven, end der 'burde' have været, hvis der ikke er nogen afhængighed. På tilsvarende måde kan man se, at 'IT og teknik' er underrepræsenteret, fordi det justerede residual er negativt.

I skemaet herunder kan man se, hvilke grupper der er over- eller underrepræsenteret i stikprøven.

⁴⁷ Når man laver en *test for uafhængighed*, er en af forudsætningerne, at man fjerner grupper, hvor der ikke i 'antal forventede fund' er mindst fem. Dette gøres, fordi det fx her ville være uforsvarligt at komme med ytringer om undersøgelsens validitet på baggrund af et meget lille semantisk domæne.

Figur 3.

Over- og underrepræsenterede semantiske domæner

	Musik	Ungdoms- kultur	Job og virk- somhed	IT og eknik	Økonomi	Sociale forhold og sam- fund	Rumfart	Kommu- nikation
Justerede residualer for stikprøven	4,3	2,3	-3	-2,5	3,1	-2,3	2,5	4

Heraf ses det, at 'musik', 'ungdomskultur', 'økonomi' og 'rumfart' er overrepræsenteret i stikprøven. Samtidig er 'job, ansættelse og virksomhed' samt 'IT og teknik', 'sociale forhold og samfund' og endelig 'kommunikation' underrepræsenteret i stikprøven.

Nu er det altså klartgjort, hvilke semantiske domæner, der er signifikant over- eller underrepræsenteret i stikprøven. Herunder opstilles et skema for, afhængighed mellem semantiske domæner og rødder:

Figur 4.

	Sport og spil	Musik	Film, kunst, teater, litteratur	Ungdoms- kultur	Mode og beklæd- ning	Viden- skab	Trans- port	Job og virkso- mhed	Økonomi
AE	-2,4	3,3		5		-3,2	-2,2	-2	
BE	6	-2,7	-2,5	-2	3,5		3,1		
Andre sprog ⁴⁸	-2,1		2	-4,3	-3,1	3,2		2,1	3,5

De tomme felter i skemaet skyldes, at tallene heri lå inden for intervallet $\pm 1,96$ - og altså ikke var interessante. Data i skemaet skal her forstås således: AE er overrepræsenteret i 'musik' og 'ungdomskultur', dvs. at der er en relativ øget påvirkning fra AE på disse to semantiske domæner. Samtidig er AE underrepræsenteret i 'sport og spil', 'videnskab', 'transport' og 'job, ansættelse og

⁴⁸ 'Andre sprog' dækker over alle etymologiske rødder i undersøgelsen, der ikke er fra BE eller AE. (Tallet i parentes angiver antal af observationer fra det pågældende sprog): Svensk (109), tysk (71) fransk (25) norsk (10), italiensk (6), nederlandsk (3), portugisisk (2), russisk (2), spansk (1), finsk (1), japansk (1), nyhebraisk (1), irsk (1), skotsk (1) og canadisk (1).

virksomhed', dvs. at der er en relativ lav påvirkning fra AE på disse domæner. BE er overrepræsenteret i 'sport og spil', 'mode og beklædning' og 'transport', mens det er underrepræsenteret i 'musik', 'film, kultur, teater og litteratur' og endelig 'ungdomskultur'. Endelig kan man se, at 'andre sprog' er overrepræsenteret i 'kunst, kultur, teater og litteratur', 'videnskab', 'job, ansættelse og virksomhed' og endelig 'økonomi', mens 'andre sprog' er underrepræsenteret i 'sport og spil', 'ungdomskultur', 'mode og beklædning'.

Nu har vi altså fastsat både hvilke semantiske domæner, der er over- og underrepræsenteret i stikprøven, samt hvilke rødder der er over- og underrepræsenteret i hvilke semantiske domæner. Nu er det altså muligt at sammenholde de to ovenstående tabeller for at se, hvilke rødder der er overrepræsenteret i stikprøven:

Figur 5.

	Musik	Ungdomskultur	Job og virksomhed	IT og teknik	Økonomi	Sociale forhold og samfund	Rumfart	Kommunikation
Justerede residualer for rodbestemte ord	4,3	2,3	-3	-2,5	3,1	-2,3	2,5	4
AE	3,3	5	-2					
BE	-2,7	-2						
Andre sprog		-4,3	2,1					

Man skal sammenligne hvert sprogs residualer med residualerne for de rodbestemte ord. Det gør altså ingenting for undersøgelsen, at 'IT og teknik' 'sociale forhold og samfund' er underrepræsenteret i stikprøven, mens 'økonomi', 'rumfart' og 'kommunikation' er overrepræsenteret, fordi der ikke er nogen tendens mod, at nogen af sprogene er særligt meget eller lidt repræsenteret her.⁴⁹

Hvis både residualen for stikprøven og residualen for den etymologiske rod er positivt, så er roden overrepræsenteret i et domæne, der er overrepræsenteret i stikprøven – altså en klar indikator på, at

⁴⁹ Dog er AE kraftigt repræsenteret i 'rumfart', men fordi det er en kategori med meget få observationer, var de forventede residualer for både britisk og 'andre sprog' så små, at resultatet ikke kunne benyttes i testen.

den etymologiske rod generelt er overrepræsenteret. Hvis fortegnet for residualt for stikprøven er positivt, og residualt for roden negativt, så er roden underrepræsenteret i et semantisk domæne, der er overrepræsenteret – altså er roden generelt underrepræsenteret. Hvis fortegnet for residualt for stikprøven er negativt, og residualt for sproget positivt, er sproget overrepræsenteret i et semantisk domæne, der er underrepræsenteret – altså er roden generelt underrepræsenteret, fordi den ikke kommer til sin fulde ret ift., hvad den ville have gjort, hvis det semantiske domæne ikke havde været underrepræsenteret. Hvis fortegnet for residualt for stikprøven er negativt, og residualt for sproget negativt, så er sproget underrepræsenteret i et semantisk domæne, der er underrepræsenteret – altså er roden generelt overrepræsenteret. Dette skyldes, at den etymologiske rod ikke i nær så stor udstrækning kommer til at lide under at være underrepræsenteret i dette domæne, da domænet ikke fylder så meget i stikprøven, som det ville have gjort, hvis det var normalt repræsenteret.

Som det kan ses, er der kun et sammenfald mellem, at de etymologiske rødder er over- eller underrepræsenteret i et semantisk domæne, og at det givne semantiske domæne er over- eller underrepræsenteret i kategorierne 'musik', 'ungdomskultur' og 'job, ansættelse og virksomhed'. Ud fra disse kan det konstateres, at BE er underrepræsenteret i 'musik' (-2,7) og 'ungdomskultur' (-2), mens AE er overrepræsenteret i disse to kategorier (3,3 og 5) samt underrepræsenteret i 'job, ansættelse og virksomhed' (-2). 'Andre sprog' er underrepræsenteret i 'ungdomskultur' og overrepræsenteret i 'job, ansættelse og virksomhed'. Dette betyder altså, at der er en lille bias i undersøgelsen mod, at BE nok er relativt mindre repræsenteret i undersøgelsen, end den ville have været, hvis alle fund ville kunne rodbestemmes. Samtidig er AE efter alt at dømme en smule overrepræsenteret, idet AE er overrepræsenteret i de to kategorier, der i forvejen er overrepræsenteret, og underrepræsenteret i den kategori, der i forvejen er underrepræsenteret. Der er dog kun 32 observationer for mange i 'musik' og 'ungdomskultur' og 6,5 færre observationer i 'job, ansættelse og virksomhed', end man kunne forvente. Selvom det altid er en antagelse, at man har resultater i en kvantitativ undersøgelse, der ikke er udsat for bias, så er det meget sjældent tilfældet. Overrepræsenterativiteten af ord med etymologisk rod i AE er ikke voldsom i denne undersøgelse. Modsat kunne man også argumentere for, at det nok er nemmere at fastsætte, om et ord kommer fra fx svensk eller fransk, end det er at skelne mellem, om et ord kommer fra AE eller BE.

Denne afhængighedstest er også udført ift. afhængighed mellem stikprøven og ordklasser, hvorefter dette er sammenlignet med afhængighed mellem ordklasser og etymologisk rod. Man kan her se, at det har været betydeligt sværere at kode verber og adverbier, end det har været at kode

substantiver. Ord med etymologisk rod i AE er en smule overrepræsenteret inden for 'substantiver', i modsætning til den relative repræsentation af ord med etymologisk rod i AE i de øvrige kategorier. Her er der altså også tale om, at ord med AE rod er en smule overrepræsenteret i stikprøven som helhed. Dog må der tages det forbehold, at hvis der havde været kodet 13 færre amerikansk engelske substantiver (ud af hele 657), så ville der ikke være nogen bias. Overordnet kan man altså sige, at ord med AE rod efter denne test at dømmes er en smule overrepræsenteret i undersøgelsen, men at det ikke som sådan kaster tvivl om undersøgelsens resultat. Man bør nok bare være en smule forsigtig med at stole fuldstændig på de fundne talmæssige resultater - og måske snarere se dem som vejledende end som egentlige håndfaste beviser. Når det derfor fastslås, at af alle ord, der kom ind i det danske sprog i perioden 1945-75, var andelen af ord med etymologisk rod i AE med 95% sandsynlighed mellem 65,5% og 70,9%, kan man altså ikke tage dette resultat helt bogstaveligt. Men man bør heller ikke betvivle, at hovedparten af nye ord i dansk har etymologisk rod i AE. En justering af dette resultat vil nok, efter min vurdering, ikke udgøre mere end omtrent minus 3%-point fra begge tal.